

**Fjerde uttalelse om Norge, vedtatt
13. oktober 2016**

Sammendrag

Norge fortsetter å sikre beskyttelse av rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, og å bruke midler til dette formålet. Nasjonale minoriteter er dekket av likestillingslovgivningen og av politikk som gjør at de kan utvikle sin kulturelle identitet. Imidlertid har verken lovverket (diskrimineringsloven om etnisitet) eller det politiske rammeverket (Handlingsplan for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009) vært fullt ut effektive når det gjelder å sikre likeverdigheten til personer som tilhører nasjonale minoriteter. Likestillings- og diskrimineringsombudet fortsetter å motta et lavt antall klager fra personer som tilhører nasjonale minoriteter. Det har vært framskritt når det gjelder å offisielt anerkjenne og rette opp fortidens hardhendte assimileringpolitikk, spesielt mot tatere/romanifolk og rom. Disse tiltakene kan bane vei for en forsoningsprosess. Det vedtas erstatningsordninger og andre oppreisningsordninger, men det finnes fortsatt diskriminerende holdninger mot tatere/romanifolk og rom i samfunnet. Rom har uttrykt særlig bekymring med hensyn til plassering av barn utenfor hjemmet, som i sin nåværende tilnærming forhindrer barna i å bevare sin kulturelle identitet, familieband og språkferdigheter. Mer generelt, gjenstår det fortsatt datainnsamling, forbedring av kunnskapen om nasjonale minoriteter, deriblant innen offentlige tjenester, og målrettet politikktutforming for nasjonale minoriteter for å sikre at de får effektiv tilgang til sine rettigheter.

Det må nå gjennomføres politiske tiltak for å bekjempe økende manifestasjoner av intoleranse og hatefulle ytringer, herunder på internett, mot innvandrere og etniske og nasjonale minoriteter, og for å forbedre etterforskningen og rettsforfølgelsen av hatkriminalitet. Selv om det er etablert noen tiltak knyttet til læring på og undervisning i det kvenske språket, flerspråklige stedsskilt og i mindre grad tilstedeværelse av kvensk språk i media, mangler det fortsatt en omfattende og tilstrekkelig finansiert plan for revitalisering av det kvenske språket.

Anbefalinger for umiddelbare tiltak:

- Å umiddelbart og på en tilstrekkelig måte ta tak i problemene som ble identifisert i tater/romaniutvalgets rapport fra 2015 om assimileringsspolitikk overfor minoriteten tater/romanifolk ved å gjennomføre effektive tiltak for å gjenoppbygge tillit, blant annet ved å øke bevisstheten om anerkjennelse av det offentliges ansvar; utvide kunnskapen om denne minoriteten og oppmuntre til dialog i miljøet, med myndighetene og storsamfunnet;
- Øke innsatsen for å bevare og utvikle den kulturelle identiteten til tater/romanifolk og rom ved å bekjempe diskriminerende holdninger til den reisende livsstilen deres og ved å legge til rette for tilgang til utdanning; sørge for at det – når det er mulig – benyttes alternative tiltak til plassering av barn utenfor hjemmet, og at plassering utenfor hjemmet er siste utvei; intensivere innsatsen for å bevare familiebåndene og den kulturelle identiteten til barn som plasseres i fosterfamilier, blant annet gjennom rekruttering av fosterfamilier som tilhører samme minoritet, samt fremme en bred forståelse av romsk kultur i barnevernstjenestene;
- Utvikle en omfattende plan med tilstrekkelige ressurser for å revitalisere og fremme det kvenske språket, blant annet gjennom å utvikle språkundervisningen i skole, lærerutdanning, språksentre og økt tilstedeværelse i media for å sikre at personer som tilhører den kvenske minoriteten, kan opprettholde og utvikle sin kulturelle identitet og bruke språket sitt aktivt i offentligheten;
- I tilstrekkelig grad styrke og finansiere klagemekanismen som følger av reformen av Likestillings- og diskrimineringsombudet ved å øke bevisstheten til personer som tilhører nasjonale minoriteter om denne muligheten, gjennom å gi informasjon på andre språk enn norsk.

Innhold

I. Hovedfunn	3
Overvåkingsprosess	3
Generell oversikt over dagens situasjon	4
Vurdering av tiltak som er truffet for å gjennomføre anbefalingene for umiddelbare tiltak fra tredje syklus.....	4
Vurdering av tiltak som er truffet for å gjennomføre de ytterligere anbefalingene fra tredje syklus	6
II. Funn artikkel for artikkel.....	7
Artikkel 3 i rammekonvensjonen.....	7
Artikkel 4 i rammekonvensjonen.....	9
Artikkel 5 i rammekonvensjonen.....	14
Artikkel 6 i rammekonvensjonen.....	20
Artikkel 9 i rammekonvensjonen.....	23

Artikkel 10 i rammekonvensjonen.....	25
Artikkel 11 i rammekonvensjonen.....	26
Artikkel 12 i rammekonvensjonen.....	27
Artikkel 14 i rammekonvensjonen.....	29
Artikkel 15 i rammekonvensjonen.....	30
Artikkel 17 og 18 i rammekonvensjonen	32
III. Konklusjoner.....	34
Anbefalinger for umiddelbare tiltak:	34
Ytterligere anbefalinger	34

I. Hovedfunn

Overvåkingsprosess

1. Denne uttalelsen fra fjerde overvåkingscyklus om implementeringen av rammekonvensjonen for Norge ble vedtatt i henhold til artikkel 26 (1) i rammekonvensjonen og regel 23 i Ministerkomitéens resolusjon (97) 10. Funnene er basert på informasjonen i den fjerde [statsrapporten](#), som ble levert av myndighetene 10. juli 2015, og andre skriftlige kilder samt på informasjon som rådgivende komité har innhentet fra statlige og ikke-statlige kilder under besøkene til Storslett, Tromsø og Oslo fra 20. til 24. juni 2016. Som en følge av at Sametinget fortsetter å anse at rammekonvensjonen ikke gjelder for samene, fordi de er et urfolk og ikke en nasjonal minoritet, hadde besøket i Troms fylke hovedsakelig fokus på den kvenske minoriteten, og uttalelsen går ikke i dybden med problemstillinger som er relevante for samene.

2. Rådgivende komité ser med tilfredshet på myndighetenes konstruktive og samarbeidsorienterte tilnærming til overvåkingsprosessen og den bemerkelsesverdige bistanden de har gitt før, under og etter besøket i fjerde syklus. Den fjerde statsrapporten ble levert innen fristen, og den inneholder omfattende og verdifull informasjon. Rådgivende komité setter pris på at representanter for nasjonale minoriteter og sivilsamfunnet ble konsultert under utarbeidelsen, og at noen av innspillene deres er tatt med i rapporten. Den registrerer også at når det gjelder samene, viser regjeringen til Norges rapport om implementeringen av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Uttalelsen fra tredje overvåkingscyklus og Ministerkomitéens relaterte resolusjon ble publisert på nettsiden til Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), som har innlemmet det tidligere Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD), og som ble administrativt ansvarlig for de nasjonale minoritetene i 2013. De ble distribuert blant de relevante departementene og interessenter i sivilsamfunnet, og det ble organisert et oppfølgingsseminar med de nasjonale minoritetsorganisasjonene i 2011.

Generell oversikt over dagens situasjon

3. Norge fortsetter å sikre beskyttelse av rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, og å bruke midler til dette formålet. Nasjonale minoriteter er dekket av likestillingslovgivningen og av politikk som gjør at de kan utvikle sin kulturelle identitet og målrettede tiltak rettet mot å rette opp fortidens hardhendte assimileringsspolitikk, spesielt mot tater/romanifolk og rom. Departementene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet) og lokale myndigheter har ansvar for utformingen og gjennomføringen av politikken, mens uavhengige organer er på plass for å overvåke beskyttelsen av rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter (for eksempel Likestillings- og diskrimineringsombudet). Imidlertid stiller både Likestillings- og diskrimineringsombudet og organisasjoner i sivilsamfunnet spørsmål ved effektiviteten til diskrimineringsloven om etnisitet fra 2014. I tillegg har prioriteringen ved å implementere Handlingsplanen for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009 hatt større fokus på innvandrere enn på personer som tilhører nasjonale minoriteter og som også trenger spesiell beskyttelse. Det lave antallet klager fra personer som tilhører nasjonale minoriteter til Likestillings- og diskrimineringsombudet gir grunn til bekymring ettersom det synes å skyldes det lave bevissthetsnivået om klagemekanismen blant miljøene i målgruppen, samt mangelen på tillit til en institusjon som oppfattes som nært knyttet til myndighetene.

4. I det siste har det blitt oppnådd relevante fremskritt gjennom publisering av rapporter som kaster lys over tidligere tiders assimileringsspraksis overfor tater/romanifolk og rom,¹ og de påfølgende unnskyldningene fra myndighetene. Det vedtas erstatningsordninger og andre oppreisningsordninger, men fortsatt finnes det diskriminerende holdninger mot de to nasjonale minoritetene. Rom har uttrykt særlig bekymring med hensyn til plassering av barn utenfor hjemmet, som en vedtatt tilnærming som ikke lar barna bevare sin kulturelle identitet og sine familieband. Mer generelt gjenstår fortsatt datainnsamling, oppbygging av kunnskap om nasjonale minoriteter, deriblant innen offentlige tjenester, og målrettet politikktutforming rettet mot nasjonale minoriteter for å sikre effektiv tilgang til rettigheter for personer som tilhører nasjonale minoriteter. Selv om det er etablert noen tiltak knyttet til læring og undervisning i det kvenske språket, flerspråklige stedsskilt og i mindre grad tilstedeværelse av kvensk i media, er det ennå ikke vedtatt en omfattende og tilstrekkelig finansiert plan for revitalisering av det kvenske språket. I tillegg mangler det fortsatt en offentlig anerkjennelse av fordommene og diskrimineringen som ble forårsaket av tidligere tiders harde assimileringsspolitikk overfor kvenene.

Vurdering av tiltak som er truffet for å gjennomføre anbefalingene for umiddelbare tiltak fra tredje syklus

5. Som i andre deler av Europa er det tegn på en økning i hatefulle ytringer og fremmedfiendtlig diskurs fra politikere, medier og storsamfunnet, særlig på internett, rettet mot innvandrere, etniske og nasjonale minoriteter og urfolk. Minoritetene tater/romanifolk og rom opplevde spesielt fiendtlighet og sterke fordommer. Mangler i måten politiet registrerer og undersøker påstått hatkriminalitet på, kombinert med underrapportering og en snever

---

¹ Minoriteten romanifolket/taterne nedstammer fra familier som først kom til Norge en gang mellom det 16. og det 19. århundre. Forfedrene til norske rom begynte å reise og bosette seg midlertidig i Norge på slutten av 1800-tallet.

fortolkning av gjeldende lovgivning, har ført til et lavt antall rettsforfølgelser. Arbeidet med å bekjempe hatefulle ytringer har blitt intensivert. I november 2015 lanserte regjeringen en politisk erklæring på nettet, signert av politikere og andre offentlige personer, som understreker deres forpliktelse til å vise sterk motstand mot hatefulle ytringer, blant annet i den politiske diskursen. Det er truffet politiske tiltak for å overvåke hatefulle ytringer på internett (Handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme fra 2014) og å legge vekt på etterforskning og rettsforfølgelse av hatkriminalitet (Handlingsplanen for lhbt fra 2016). Den forestående strategien for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer og handlingsplanen mot antisemittisme tar sikte på å øke bevisstheten om hatefulle ytringer i det offentlige rom, blant annet overfor barn, i arbeidslivet, i media og innen forskningen. Rådgivende komité bemerker imidlertid at det for øyeblikket er lite bevis på en omfattende strategi for gjennomføringen av disse ulike handlingsplanene.

6. Norge har tatt ansvar for tidligere tiders krenkende politikk mot taterne/romanifolket. Den offisielle unnskyldningen fra 2015 som regjeringen kom med ved den offentlige presentasjonen av utvalgets rapport om «Assimilering og motstand: Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag» supplerte tidligere tiltak, som for eksempel erstatning for tidligere krenkelser, og anerkjennelse som nasjonal minoritet i 1999. Det bidrar også til forsoningsprosessen. Norges politikk i fortiden har imidlertid gitt varige konsekvenser, som for eksempel økt mistillit og frykt for myndighetene blant taterne/romanifolket og ubevisthet, og til og med fordommer, mot personer som tilhører denne minoriteten blant majoritetsbefolkningen. I dag fortsetter diskriminering, marginalisering og mistillit å skape vansker for denne minoriteten når det gjelder tilgangen til arbeidsmarkedet og offentlige tjenester, samt i forhold til barnevernsinstitusjoner. Det er fortsatt behov for en dedikert innsats for å løse problemene som rapporten tar opp for å gjenoppbygge tilliten til institusjonene og storsamfunnet.

7. I en annen offentlig unnskyldning i 2015 anerkjente regjeringen sitt ansvar for tidligere tiders ekskluderingspolitikk mot rom, for eksempel ved at de ble nektet dokumentasjon av sin nasjonalitet før og etter andre verdenskrig, og for de tragiske konsekvensene som norske rom måtte tåle på grunn av denne politikken under holocaust. Erstatning og andre tiltak for tidligere krenkelser begynner å komme på plass, og minoriteten ser ut til å være mer involvert i prosessen, men det er for tidlig for en velbegrunnet vurdering. Det er fortsatt alvorlige bekymringer rundt den pågående diskrimineringen av rom når det gjelder adgang til campingplasser og tjenester, utdanning, boliger og sysselsetting, samt i behandlingen fra politiets side. Klager fra rom til Likestillings- og diskrimineringsombudet har ikke gitt effektive resultater. Flere blant rom mener at kulturen deres blir satt i fare på grunn av diskriminerende holdninger til deres reisende livsstil og ved gjentatte plasseringer av romske barn i fosterhjem, uten å sikre at barnas kulturelle og familiemessige bånd blir bevart.

8. Det er lagt ned en viss innsats for å revitalisere det kvenske språket gjennom statlige tilskudd. For eksempel går det framover med standardiseringen av det kvenske språket som forvaltes av Kvensk språkråd under Kvensk institutt; en grammatikkbok er tilgjengelig og det blir utviklet en nettbasert ordbok; det er etablert et språkveir for språkopplæring gjennom språkbad i Porsanger, og det undervises på kvensk i førskolen, grunnskolen og i videregående opplæring. Imidlertid virker det som om den kvenske språkopplæringen i tidlig utdanning begrenses av

finansieringen. I løpet av den obligatoriske skolegangen faller antallet studenter som lærer kvensk på grunn av språkets begrensede synlighet, mangelen på kvalifiserte lærere og fraværet av økonomiske insentiver til studenter i form av stipend. Det trengs en omfattende og tilstrekkelig finansiert språkrevitaliseringsplan for å reversere nedgangen i antall kvenske språkbrukere.

Vurdering av tiltak som er truffet for å gjennomføre de ytterligere anbefalingene fra tredje syklus

9. I 2014 ble lovverket om likestilling styrket ved å endre grunnloven og ved å vedta fire lover, herunder en lov som forbyr diskriminering på grunnlag av etnisitet, religion og tro. Gjennomføringen av denne lovgivningen viste seg å være ganske kompleks, og i enkelte miljøer har det blitt satt spørsmålsteget ved hvor effektiv lovgivningen er når det gjelder å beskytte personer som tilhører nasjonale minoriteter mot diskriminering. Felles likestillingslovgivning under utarbeidelse av regjeringen tar sikte på å forenkle den eksisterende lovgivningen og gjøre implementeringen mer effektiv. Likestillings- og diskrimineringsombudet gjennomførte prosjekter for å fremme rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, for eksempel adgang til campingplasser og til skolegang for romske barn. Ombudet håndhever også ikke-diskrimineringslovgivningen gjennom en klageprosedyre, men denne har ikke vist seg å være effektiv i å eliminere diskriminering av personer som tilhører nasjonale minoriteter. Reformen som er gjennomført for å omstrukturere Likestillings- og diskrimineringsombudet og klagemekanismen, tar sikte på å forbedre ytelsen til førstnevnte og effektiviteten til sistnevnte. Det er imidlertid ikke klart om den nye klagemekanismen vil få tilstrekkelig finansiering.

10. Radioprogrammer på kvensk er fortsatt svært begrenset (12 minutter per uke) og har ikke økt de siste to til tre tiårene, mens det fortsatt mangler fjernsynsprogrammer. Kringkastingsprogrammer, trykte medier eller nettmedier på språkene til andre nasjonale minoriteter ser ikke ut til å være tilgjengelig. Tilsyn med etikkreglene, som sørger for respekt for etnisitet i media, ble i store trekk godkjent i 2015 (radio, fjernsyn, dagspresse, ukepresse, periodiske publikasjoner og nettpublikasjoner). Etterlevelse av reglene sikres av Pressens Faglig Utvalg (PFU). Med noen få unntak når det gjelder samer, jøder og rom, gjelder imidlertid ikke flertallet av klagen nasjonale minoritetssaker.

II. Funn artikkel for artikkel

Artikkel 3 i rammekonvensjonen

Personlig virkeområde og folketellinger

Dagens situasjon

11. Norge fortsetter å anvende rammekonvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter for medlemmer av gruppene som er anerkjent som nasjonale minoriteter som er til stede i hele landet: Kvener/norskfinner, jøder, tatere/romanifolk, norske rom,² og skogfinner.³ Rådgivende komité bemerker at myndighetene fulgte anbefalingen om å gå inn i en dialog med organisasjonene som representerer den kvenske minoriteten med hensyn til hva de skal kalles. Selv om det ikke foreligger en avtale mellom dem, valgte myndighetene «kvener/norskfinner» som betegnelse i offisielle statlige dokumenter, samtidig som de anerkjenner friheten til lokale og andre organer samt enkeltpersoner til å uttrykke sin identitet på forskjellige måter i henhold til prinsippet om retten til fri selvidentifisering. Komitéen bemerker også at statens rapport klargjør at såkalte «nyankomne rom», det vil si rom som for tiden oppholder seg i Norge i henhold til EØS-traktaten⁴ og ikke har en langvarig forbindelse til Norge, ikke drar nytte av beskyttelsen etter rammekonvensjonen. Rådgivende komité minner om at den konsekvent har oppmuntret myndighetene til å innta en inkluderende tilnærming til grupper – spesielt sårbare grupper – som ikke formelt anerkjennes som nasjonale minoriteter, og at rammekonvensjonens artikkel 6 gjelder «alle personer» som bor på statens territorium.⁵

12. I 2011 ble den første folke- og boligopptellingen kun basert på registeropplysninger organisert. I stedet for å bruke spørreskjemaer ble det brukt data innsamlet av andre myndigheter i de offentlige registrene (det sentrale folkeregisteret, matrikkel). Rådgivende komité merker seg at folketellingen ikke gir opplysninger om etnisitet, da dette er forbudt ved

² I resten av uttalelsen indikerer termen 'rom' norske rom.

³ Antall personer som tilhører nasjonale minoriteter i 2009 er offisielt estimert som følger: kvener/norskfinner (10 000 til 15 000), jøder (1 100), romanifolk/tatere (5 000 til 30 000), norske rom (500 til 1 000), og skogfinner (flere hundre personer) av en befolkning på 5 233 300 per juli 2016 (se Barne- og likestillingsdepartementet, Handlingsplan for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009, på www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rapporter/2010/cedaw_rapporten/annex_14.pdf). I henhold til lov av 14. april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger (Personopplysningsloven) anses data om rasemessig eller etnisk opprinnelse som sensitive data. Det er forbudt å registrere etnisitet i registre utarbeidet av Statistisk sentralbyrå; foreldrenes fødeland anses imidlertid av myndighetene som en rimelig god proxy. I sammenheng med en ECRI-studie uttrykte Statistisk sentralbyrå motvillighet mot å prøve å innføre etnisitet som en variabel i registrene (P. Simon, «Etnisk» statistikk og databeskyttelse i landene i Europarådet, ECRI, 2007, www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Themes/Ethnic_statistics_and_data_protection.pdf).

⁴ Utvidelsen av det indre marked betyr parallelle rettigheter og forpliktelser på områdene fri bevegelse, inkludert retten til fri bevegelse for personer, mellom EU og Norge, Island og Liechtenstein.

⁵ Se den rådgivende komité om rammekonvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteters (ACFC) tematiske kommentar om virkeområdet for rammekonvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter, nr. 51, på <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a8fe8>.

⁵ Se den rådgivende komité om rammekonvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteters (ACFC) tematiske kommentar om virkeområdet for rammekonvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter, nr. 51, på <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a8fe8>.

lov.⁶ Folketellingen gir heller ikke informasjon om boligforhold for beboere som ikke bor i konvensjonelle boliger, f.eks. de som bor på båter eller i campingvogner. Avslutningsvis påpeker komiteen at statistikken over innvandrere er samlet på grunnlag av kriteriet foreldrenes fødeland, mens Sametinget fører sitt eget register.

13. Rådgivende komité merker seg at regjeringen, som tidligere, ikke rapporterte om situasjonen for samene, i tråd med Sametingets ønske.⁷ I samsvar med tidligere praksis refererte myndighetene til sin rapportering på ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk. I denne forbindelse er rammekonvensjonen primært opptatt av tilgang til og muligheten til å dra nytte av individuelle rettigheter for personer som tilhører nasjonale minoriteter, i stedet for statusen til en bestemt gruppe. Det er den etablerte oppfatningen til rådgivende komité at beskyttelsen som tilbys av rammekonvensjonen også kan omfatte personer som tilhører urfolk, uten at dette påvirker deres status som urfolk. Rådgivende komité mener at de to beskyttelsesordningene, rammekonvensjonen og ILO-konvensjon nr. 169, ikke er gjensidig utelukkende og at de kan gi parallelle og utfyllende fordeler til enkeltpersoner tilknyttet gruppen.⁸

14. I denne sammenheng bemerker rådgivende komité at myndighetene, da de rapporterte om den samiske språkloven, allerede tok hensyn til visse bestemmelser i rammekonvensjonen i relasjon til bruken av samiske språk.⁹ Komiteen forstår også at personer som bor utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, også er interessert i å opprettholde og utvikle sin kulturelle identitet, og det finnes bestemmelser for å nå dette målet.¹⁰ Rådgivende komité ser med tilfredshet på disse tiltakene og minner om at stater hele tiden skal vurdere artikkel for artikkel hvilke rettigheter som skal stilles til rådighet for hvem, slik at enkeltpersoner kan dra nytte av rammekonvensjonen i størst mulig grad.

---

⁶ Ibid, n. 3.

⁷ Sametinget har erklært at de ikke anser rammekonvensjonen å være anvendelig for samene siden de som urfolk har juridiske og politiske rettigheter som er beskyttet av andre internasjonale instrumenter, særlig ILO-konvensjon nr. 169.

⁸ Se ACFCs tematiske kommentar om virkeområdet, nr. 48, n. 5. Artikkel 35 i ILO-konvensjon nr. 169 peker i samme retning, der det står: «Anvendelsen av bestemmelsene i denne konvensjonen skal ikke virke ugunstig inn på vedkommende folks rettigheter og goder i henhold til andre konvensjoner og anbefalinger, internasjonale instrumenter og avtaler, eller nasjonale lover, kjennelser, sedvaner eller avtaler». I Finland og Sverige er samene anerkjent som nasjonale minoriteter og urfolk, selv om ingen av disse landene har ratifisert ILO-konvensjon nr. 169 ennå.

⁹ I rapporten fra 2014 om gjennomgangen av samelovens språkregler, utarbeidet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, er det tatt hensyn til bestemmelsene om språk i rammekonvensjonen som et lovverk som Norge må rette seg etter. I denne sammenheng indikerer rapporten at «Sametinget tidligere har uttalt at de ikke ønsker å være omfattet av rammekonvensjonen [...men] grupper eller enkeltpersoner blant samene kan likevel påberope seg bestemmelsene i konvensjonen dersom de ønsker det», s. 33, på www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/sami/same/gjennomgang_av_samelovens_sprakregler.pdf.

¹⁰ Når det gjelder utdanning for eksempel, sier paragraf 6.2 i Utdanningsloven (www.regjeringen.no/contentassets/b3b9e92cce6742c39581b661a019e504/education-act-norway-withamendments-entered-2014-2.pdf) at når minst ti elever i en kommune utenfor samisk distrikt ønsker opplæring i og på samisk, skal de få slik opplæring så lenge det er minst seks elever i en gruppe. I områder utenfor forvaltningsområdet for samisk språk har samiske barn i grunnskolealder rett til samisk som fag.

Anbefalinger

15. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å ha dialog med Sametinget og andre samiske representanter om en anvendelse av rammekonvensjonen artikkel for artikkel, særlig i forhold til den ekstra beskyttelse konvensjonen kan gi når det gjelder materielle rettigheter, for eksempel språklige rettigheter, inkludert for de som bor utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, slik at de kan opprettholde og utvikle sin kulturelle identitet.

Artikkel 4 i rammekonvensjonen

Juridisk og institusjonelt rammeverk for fremming av likestilling for personer som tilhører nasjonale minoriteter

Dagens situasjon

16. Siden 2014 inneholder Grunnloven en ny bestemmelse (§ 98) som fastsetter en generell ikke-diskrimineringsklausul. Likestillingslovgivningen ble også omorganisert i 2014 med vedtak av fire lover, blant annet diskrimineringsloven om etnisitet som forbyr diskriminering på grunnlag av etnisitet, religion og tro.¹¹ I henhold til denne loven dekker etnisitet nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk, og det gjelder også for personer som tilhører nasjonale minoriteter. Loven gir blant annet en proaktiv plikt til å fremme likestilling blant ansatte for offentlige og private arbeidsgivere med mer enn 50 ansatte, og å rapportere om resultatene. Implementeringen av lovgivningen om likestilling virker imidlertid særlig komplisert (se nedenfor) og regjeringen forbereder for tiden felles likestillingslovgivning i form av én enkelt lov som innlemmer de ulike lovene.¹² Rådgivende komité minner om at personer som tilhører minoriteter også kan oppleve flere typer diskriminering som oppstår som følge av faktorer som ikke er relatert til den nasjonale minoritetsbakgrunnen, som alder, kjønn, seksuell orientering og andre kriterier.¹³

17. I 2013 ble det tidligere Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet innlemmet i Kommunal- og moderniseringsdepartementet, og fikk ansvaret for nasjonale minoriteter. Siden 2014 har Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) under Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet også fått i oppgave å øke bevisstheten og bekjempe etnisk diskriminering gjennom dialog med organisasjonene som representerer nasjonale minoriteter. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) ble etablert i 2015 og har fått i oppgave å overvåke og rapportere om menneskerettighetssituasjonen i Norge, blant annet når det gjelder nasjonale minoriteter.¹⁴

18. Nasjonale minoriteter fortsetter å være omfattet av ansvarsområdet til Likestillings- og diskrimineringsombudet, som har ansvaret for å fremme likestilling, håndheve -

¹¹ Lov nr. 60 av 21/6/2013. De andre tre lovene er henholdsvis Diskrimineringsloven om seksuell orientering (nr. 58), Likestillingsloven (nr. 59) og Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (nr. 61), som alle ble vedtatt i 2013.

¹² Regjeringen arbeider for tiden med et lovforslag basert på et forslag utarbeidet av diskrimineringslovutvalget i 2009. Forsinkelsen skyldes blant annet regjeringsskiftet; lovforslaget skulle fremlegges for Stortinget våren 2017. Sivilsamfunnet ble konsultert.

¹³ Se ACFCs tematiske kommentar om virkeområdet, nr. 66, n. 5.

¹⁴ Lov nr. 33 av 22/5/2015 om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. NIM har imidlertid ingen kompetanse til å undersøke individuelle klager.

diskrimineringslovgivningen gjennom en klageprosedyre, og gi veiledning og råd til enkeltpersoner om lovgivningen som omfattes av mandatet.¹⁵ I den «håndhevende» rollen undersøker Likestillings- og diskrimineringsombudet om det har skjedd brudd på likestillingslovgivningen. Ombudets avgjørelser kan klages inn for Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Ombudet informerte rådgivende komité om prosjektene de gjennomfører for å fremme rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, dvs. adgang til campingplasser og til skolegang for romske barn. Ombudet bistod også i opprettelsen av et midlertidig forum for kvinner blant tatere/romanifolk og rom for å oppmuntre til samarbeid og dialog mellom gruppene om saker av felles interesse, for eksempel utdanning, barnevernstjenester og sysselsetting. Forumet var også en plattform der kvinnene kunne definere samarbeidsområder med regjeringen.

19. Likestillings- og diskrimineringsombudet kritiserte implementeringen av - diskrimineringslovgivningen på etnisk grunnlag, og fremsatte tvil om effektiviteten når det gjelder å sikre likhet for personer som tilhører minoriteter. For eksempel møtte Ombudet vansker med å overvåke og håndheve rapporteringsplikten for å fremme likestilling hos offentlige og private arbeidsgivere. Loven er tilsynelatende ikke presis nok til at arbeidsgiverne forstår hva som forventes av dem.¹⁶ Selv om Likestillings- og diskrimineringsombudet og dets klageinstans er gratis, er antallet klager de mottar fra personer som tilhører nasjonale minoriteter fortsatt lavere enn forventet gitt både den sosioøkonomiske situasjonen til personene, særlig kvinnene, som tilhører disse minoritetene, og deres eksponering for diskriminering, hatefulle ytringer og hatkriminalitet. Etniske minoriteter, inkludert nasjonale minoriteter, er fortsatt mål for hatefulle ytringer og hatkriminalitet og opplever tre ganger mer arbeidsledighet og språkbarrierer i forbindelse med arbeid eller helseomsorg.¹⁷ I 2012–2015 kom det bare inn 16 klager. Ombudet undersøkte 13 av dem, og fant ett eller flere brudd på loven i fem saker, mens tre saker ble avvist.¹⁸ Bare to saker ble overført til Likestillings- og diskrimineringsnemnda, hvorav én ble avvist. Klagen ble hovedsakelig fremmet av rom eller tatere/romanifolk og gjaldt tilgang til varer og tjenester, bolig, utdanning, sysselsetting og likebehandling av myndigheter, politiet og rettssystemet.¹⁹

20. Flere av rådgivende komité's samtalepartnere forklarte at det lave antallet klager som ble innlevert av personer tilhørende nasjonale minoriteter, særlig tatere/romanifolk og rom, var en konsekvens både av det lave bevissthetsnivået om prosedyren i de relevante miljøene, og av mangelen på tillit til en institusjon som oppfattes som nært knyttet til myndighetene. Dessuten kan klager bare leveres på norsk. Avslutningsvis kan verken ombudet eller nemnda tildele

¹⁵ Det er ikke gitt noen uttalelse til regjeringen som spesifikt gjelder lovgivning vedrørende nasjonale minoriteter.

¹⁶ Skriftlig informasjon sendt fra Likestillings- og diskrimineringsombudet etter besøket.

¹⁷ Se Likestillings- og diskrimineringsombudets CERD-rapport fra 2014 til FNs komité mot rasediskriminering (CERD) som supplerer Norges 21./22. periodiske rapport, på www.ldo.no/globalassets/03_nyheter-og-fag/publikasjoner/cerd2014_web_engelsk_ny1.pdf.

¹⁸ Totalt mottok Likestillings- og diskrimineringsombudet 300 klager i perioden 2012–2015, halvparten av dem på etnisk grunnlag. Følgende er beskyttet under kategorien etnisk grunnlag: nasjonal bakgrunn (men ikke statsborgerskap), opprinnelse (stamme, familie), hudfarge, etnisitet og språk. Det store flertallet av saker på etnisk grunnlag ble fremmet av innvandrere (statistikk fra Likestillings- og diskrimineringsombudet på www.ldo.no/nyheter-og-fag/ldos-statistikk/)

¹⁹ Siden 2007 har det i tillegg til 20 klager fra samiske personer vært 30 klager som involverer personer som tilhører nasjonale minoriteter (åtte fra tatere/romanifolk, 21 fra rom, en fra en jøde og ingen fra kvener/norskfinner eller skogfinner). Klagen som ble fremmet av en jødisk kvinne omhandlet trakassering på arbeidsplassen og ble avvist.

erstatning. Selv om det kan søkes erstatning fra domstolene, gis det generelt ikke fri rettshjelp i rettsforhandlinger som gjelder diskriminering.²⁰ Både Likestillings- og diskrimineringsombudet og myndighetene oppga at det har blitt gjennomført en reform i forbindelse med vedtakelsen av felles likestillingslovgivning for å styrke ombudets arbeid, *blant annet* ved å skille mellom rollen som håndhever og pådriver av likestillings- og ikke-diskrimineringslovgivningen.²¹ Rådgivende komité merker seg at budsjettkuttene som er pålagt Likestillings- og diskrimineringsombudet, i tillegg til de ovennevnte forholdene, også synes å ha forhindret ombudet i å utføre oppgavene sine på en effektiv måte. Rådgivende komité mener derfor at den potensielle atskillelsen av oppgaver kan være gunstig, men at den nye mekanismen må gis de nødvendige fullmakter og tilstrekkelige økonomiske og menneskelige ressurser.

21. Rådgivende komité bemerker avslutningsvis at regjeringen arbeider med den antagelse at hver del av administrasjonen (både sentralt og lokalt) tar ansvar for å fremme det juridiske rammeverket for likestilling. Kommunene er sentrale aktører når det gjelder å oppnå likestilling, da de leverer de fleste offentlige tjenestene i landet, dvs. helse- og omsorgstjenester, barnehager, utdanning og velferd. Imidlertid var enkelte av rådgivende komité's samtalepartnere av den oppfatning at lokale myndigheter sjelden har den nødvendige kompetansen for å overholde nasjonale og internasjonale standarder i sin likestillingspolitikk. I tillegg er også likestilling på arbeidsplassen på etnisk grunnlag i offentlig sektor svakt implementert på grunn av en uklar ansvarsfordeling.²² Med tanke på at personer som tilhører nasjonale minoriteter også er omfattet av det juridiske rammeverket for likestilling under begrepet etnisitet, er rådgivende komité av den oppfatning at dette rammeverket ikke brukes så effektivt som det burde med hensyn til disse personene (se også punkt 24 og 28–30 nedenfor). Forbedring av kommunikasjonen og koordinasjonen mellom de ulike aktørene på sentralt nivå, samt mellom sentrale og lokale nivåer, kan være bidrag for å nå dette målet.

Anbefalinger

22. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å sikre at utfallet av reformen av Likestillings- og diskrimineringsombudet styrker klageordningen på en effektiv måte, blant annet ved å øke bevisstheten hos personer som tilhører nasjonale minoriteter om dette instrumentet, ved å ha kvinner som en spesiell målgruppe, og ved å tilby informasjon på andre språk enn norsk. Representanter for nasjonale minoriteter bør konsulteres om reformen. Myndighetene bør også yte fri rettshjelp slik at ofre kan føre diskriminerings saker på etnisk grunnlag kan føres for rettslige og administrative organer.

23. Myndighetene bør iverksette tiltak for å sikre bedre koordinering mellom sentrale og lokale nivåer når det gjelder anvendelsen av likestillingslovgivningen for personer som tilhører nasjonale minoriteter. Myndighetenes bør også iverksette tiltak for å få økt lokal oppmerksomhet om disse forholdene. Det bør umiddelbart vedtas omfattende

---

²⁰ Likestillings- og diskrimineringsombudet har anbefalt regjeringen å rette opp disse manglene ved flere anledninger, inkludert i CERD-rapporten fra 2014, s. 28, n. 17. Rettshjelploven dekker ikke diskriminerings saker, selv om diskriminering kan være et element som tas i betraktning i saker om utkastelse og avskjedigelse.

²¹ Se *blant annet* Meld. St. (2015-2016) *Likestilling i praksis*, s. 11, på www.regjeringen.no/contentassets/835065f3bbcc4bc191bbd90f56212a12/annex-3.pdf.

²² Se Likestillings- og diskrimineringsombudets CERD-rapport fra 2014, s. 17, n. 17.

likestillingslovgivning, og problemet med mulige sammensatte og kryssende former for diskriminering bør tas opp.

Tiltak for å fremme full og effektiv likestilling for personer som tilhører nasjonale minoriteter

Dagens situasjon

24. Rådgivende komité bemerker at Handlingsplanen for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009 ble vurdert som vellykket i 2013, men at det hittil ikke har vært noen oppfølging.²² Planen gjaldt innvandrere, samer og nasjonale minoriteter, og den omfattet tiltak som dekker arbeidsliv, utdanning, boliger, offentlige tjenester, kultur og media.²³ Rådgivende komité bemerker imidlertid at planen ble kritisert av nasjonale minoritetsorganisasjoner nettopp fordi implementeringen hovedsakelig var rettet mot innvandrere, til tross for det brede omfanget.²⁴ Faktisk finner rådgivende komité at det er vanskelig å forstå hvilken grad tiltakene i handlingsplanen har gjort seg *gjeldende* overfor personer som tilhører nasjonale minoriteter, blant annet når det gjelder kvinner (f.eks. plikten til å gjøre en aktiv innsats og rapportere om likestilling i arbeidslivet og tilgang til offentlige tjenester), og om tiltakene som spesifikt retter seg mot personer som tilhører nasjonale minoriteter er gjennomført (f.eks. undersøkelse av roms boligsituasjon og tilgang til tjenester). Komiteen forstår at forbudet mot å samle data om etnisitet og mangelen på forskning,²⁵ samt kunnskap om nasjonale minoriteter i Norge, har hatt og fortsatt har en negativ innvirkning på utformingen av politikk rettet mot disse gruppene.

25. Flere av rådgivende komité's samtalepartnere mente at det var nødvendig å øke bevisstheten og kunnskapen om nasjonale minoriteter, samt kompetansen til å håndtere det kulturelle mangfoldet i samfunnet, i offentlig sektor og i storsamfunnet for at tiltakene for likestilling skal lykkes.²⁶ Visse framskritt er oppnådd, for eksempel når det gjelder å forstå situasjonen for taterne/romanifolket ved å kaste lys over tidligere assimileringsspraksis for å starte en forsoningsprosess (se artikkel 5). Imidlertid er det mer som må gjøres for å øke bevisstheten og kunnskapen om nasjonale minoriteter. Dette gjelder spesielt for offentlig sektor, sett i lys av den viktige rollen som sentrale og lokale myndigheter har når det gjelder å utforme og gjennomføre tiltak mot diskriminering på etnisk grunnlag.

²² Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) 13:11, *Evaluering av handlingsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering*, www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/siste_evaluering_av_handlingsplan.pdf.

²³ Barne- og likestillingsdepartementet, Handlingsplan for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009, på www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rapporter/2010/cedaw_rapporten/annex_14.pdf.

²⁴ Flere blant taterne/romanifolket mente at deres interesser ikke var tatt tilstrekkelig i betraktning. ²⁶ I henhold til Institutt for samfunnsforskning rapport om «Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge» (2015), finnes det få studier som direkte undersøker diskriminering av personer som tilhører nasjonale minoriteter, men det finnes noe forskningsbasert bevis på forekomst av diskriminering mot jøder, rom og romanifolk, på www.socialresearch.no/Publications/Reports/2015/2015-001.

²⁵ I henhold til Institutt for samfunnsforskning rapport om «Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge» (2015), finnes det få studier som direkte undersøker diskriminering av personer som tilhører nasjonale minoriteter, men det finnes noe forskningsbasert bevis på forekomst av diskriminering mot jøder, rom og romanifolk, på www.socialresearch.no/Publications/Reports/2015/2015-001.

²⁶ Sammendrag på engelsk, s.4 i «Assimilering og motstand: Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag», NOU-rapport 2015:7 (www.regjeringen.no/en/dokumenter/assimilation-andresistance/id2459458/) som fremhever mangelen på kunnskap om og interesse for denne minoriteten, også blant offentlige tjenestemenn, og anbefaler utdannings- og opplæringsaktiviteter. Handlingsplan for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009 hadde imidlertid allerede påpekt den generelle mangelen på kunnskap om nasjonale minoriteter og behovet for å forbedre den, særlig i offentlig sektor.

26. Handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo, vedtatt i 2009, ble evaluert i 2014.²⁷ Rådgivende komité hørte fra nasjonale minoritetsorganisasjoner at 2009-planen generelt ikke hadde vært vellykket når det gjelder å forbedre den vanskelige situasjonen til rom. Unntakene fra dette var noen få utdanningsrelaterte tiltak. Komiteen har oppfattet at Oslo kommune har bestemt seg for ikke å vedta en omfattende oppfølgingsplan, men i stedet konsentrere seg om tiltak rettet mot utdanning av romske barn (se også artikkel 12)²⁸, og å flytte veiledningen om tilgang til velferdstjenester til bydelsnivå med sikte på å lette tilgangen til disse tjenestene for målgruppen.

Anbefalinger

27. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å sikre at det blir viet økt oppmerksomhet fremover til innføring av tiltak som på en effektiv og hensiktsmessig måte retter seg mot behovene til personer som tilhører alle nasjonale minoriteter, og særlig kvinner, innenfor det bredere rammeverket av tiltak i kampen mot etnisk diskriminering. Disse tiltakene bør gjennomføres på en grundig måte av de ulike ansvarlige myndigheter og gis tilstrekkelige ressurser for å sikre effektiv tilgang til rettigheter til personer som tilhører nasjonale minoriteter.

28. Komiteen oppfordrer også sentrale og lokale myndigheter til å sikre at kunnskap om nasjonale minoriteter og kompetanse til å håndtere kulturelt mangfold forbedres i offentlig sektor, for eksempel gjennom opplæring. I denne prosessen må det sikres effektiv deltakelse fra personer som tilhører nasjonale minoriteter.

Innsamling av likestillingsdata

29. Rådgivende komité bemerker at innsamling av disaggregerte data om personer som tilhører nasjonale minoriteter, fortsatt er problematisk på grunn av eksisterende lovrammer som forbyr etnisitet som kriterium for registrering.²⁹ Den forstår også at denne typen registrering av historiske årsaker blir møtt med sterk motstand fra enkelte minoritetsgrupper, som anser etnisitet for å være en svært følsom og personlig sak, og som oppfordrer myndighetene til å avstå fra å samle inn slike data. Rådgivende komité hørte imidlertid at flere understreket hvordan mangelen på presis kunnskap om de nasjonale minoriteters sosioøkonomiske situasjon hindrer utarbeidelsen av meningsfull politikk. Myndighetene på sin side anerkjenner at det er nødvendig med en mer omfattende og systematisk innsamling av data³⁰ både når det gjelder arten og omfanget av diskriminering av personer som tilhører nasjonale minoriteter på ulike sosiale områder, samt om årsakene til slik diskriminering.³¹

²⁷ *Fafo-rapport 2014:50, Et skritt på veien, 2014, www.fafo.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/faporapporter/item/et-skritt-pa-veien.*

²⁸ Likestillings- og diskrimineringsombudet for barn og representanter for rom foreslo også et sterkere fokus på barns utdanning, da 2009-planen hovedsakelig retter seg mot voksenopplæring, veiledning og meklings med myndigheter og kommunale tjenester, og ungdomsaktiviteter. Se også Norsk senter for menneskerettigheters parallellrapport relatert til den femte periodiske rapporten om Norge om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, 23/9/2013. ³⁰ Se n. 3.

²⁹ Se n. 3.

³⁰ Handlingsplan for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering, s.22, n.24.

30. Rådgivende komité bemerker at en rekke forskningsprosjekter har vært rettet mot personer som tilhører nasjonale minoriteter,³¹ og at Barne- og likestillingsdepartementet som et resultat av handlingsplanen for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009 opprettet et forum for å samle likestillingsdata som er nyttige for regjeringen. Det ser imidlertid ut til at det ikke har skjedd noen oppfølging for eksempel i form av å skaffe en oversikt over antall kvener i Norge, selv om minoriteten selv har uttrykt ønske om dette.³²

31. Rådgivende komité mener at regelmessig innsamling av pålitelige og disaggregerte likestillingsdata knyttet til antallet og situasjonen for personer som tilhører nasjonale og etniske minoriteter, vil gi en dypere forståelse av de spesifikke utfordringene som medlemmer av de ulike gruppene står overfor. Det er også til hjelp i prosessen med å vedta og gjennomføre effektiv politikk for minoritetsbeskyttelse og likestilling. Slike relevante data kan samles gjennom studier eller andre verktøy.

Anbefalinger

32. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å identifisere alternative metoder for å samle inn disaggregerte, anonyme data om situasjonen til personer som tilhører nasjonale minoriteter, for å muliggjøre vedtak og gjennomføring av effektiv politikk for beskyttelse av nasjonale minoriteter.

Artikkel 5 i rammekonvensjonen

Støtte til bevaring og utvikling av nasjonale minoriteters identitet og kultur

Dagens situasjon

33. Støtte til utvikling av nasjonale minoriteters språk og kultur, gis årlig gjennom tilskudd til et utvalg prosjekter ved søknad til Kommunal- og moderniseringsdepartementet, samt ved øremerking på andre departementers budsjetter (f.eks. Kultur-, Kunnskap-).³³ Søknader sendes inn av organisasjoner, som anses å representere en nasjonalt minoritet hvis de har mer enn 100 medlemmer. Dette kriteriet synes ikke å være problematisk for visse mindre minoriteter (f.eks. jøder), og problematisk for andre (spesielt tater/romanifolk som har lavere organisasjonsgrad). Videre var organisasjoner som representerte den kvenske minoriteten av den oppfatning at ordningen med årlige tildelinger ikke sørget for regelmessig finansiering og dermed bærekraftige prosjekter. For eksempel understreket Kvensk institutt at mangelen på øremerket, regelmessig finansiering truer videreføringen av barnehageopplæringen på kvensk, til tross for et svært vellykket pilotprosjekt i Porsanger kommune (se artikkel 14). Videre kritiserte rådgivende komité's samtalepartnere at en stor del av finansieringen er rettet mot å fremme historien til nasjonale minoriteter, særlig gjennom museer og utstillinger, i stedet for å fremme mer moderne aspekter ved kulturen deres. I tillegg merker rådgivende komité seg med bekymring at

---

³¹ Institutt for samfunnsforskning, 2015:1 *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge*, på www.socialresearch.no/Publications/Reports/2015/2015-001.

³² Ibid, s. 25.

³³ I 2015 tildelte Kommunal- og moderniseringsdepartementet 5,33 millioner kroner (600 000 euro) i driftsstøtte til ni organisasjoner og 1,57 millioner kroner (175 000) til ni forskjellige prosjekter. Det ble mottatt søknader for totalt 15,3 millioner kroner (1,7 millioner euro), hvorav 13,4 millioner kroner (1,5 millioner euro) var til driftsstøtte. Vedlegg til rapporten gir detaljert informasjon om tilskuddene som ble utbetalt under budsjettposten for nasjonale minoriteter i referanseperioden.

minoritetene selv ikke er involvert i beslutningsprosesser knyttet til tildelingen av midler, og at budsjettene, som myndighetene antyder, enkelte ganger ikke engang utbetales i sin helhet.

34. Når det gjelder den kvenske minoriteten spesielt, merker rådgivende komité seg innsatsen fra sentrale og lokale myndigheter så langt for å revitalisere det kvenske språket: standardisering av språket, støtte til kvensk-språklig aktivitet i barnehage (såkalte språkveir), undervisning i kvensk i barnehager, opprettelse av Storfjord språksenter og Halti kvenkultursenter, samt økonomisk støtte til kulturarrangementer som festivalene Paaskiviikko og Kippari (se også artikkel 10 og 14). Disse aktivitetene støttes av de 4,5 millioner kronene (rundt 500 000 euro) som er dedikert til prosjekter og forvaltes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, samt av budsjettene til Kunnskapsdepartementet, Kulturdepartementet og kommunene. Imidlertid kritiserte flere av rådgivende komité's samtalepartnere som representerte kvenske organisasjoner, mangelen på økonomisk støtte til å gjøre språkrevitaliseringen mulig i praksis. De hevdet spesielt at midlene som er tilgjengelige for språkveirene er for lave, at bare ett slikt veir i Porsanger fungerer for tiden, at språkutdanning i kvensk ikke er utbredt (se artikkel 14), og at kvensk sjelden er synlig på offentlige steder (se artikkel 10 og 11). Norske Kveners Forbund har bedt regjeringen om å kaste lys over tidligere tiders krenkelser av minoriteten som førte til tvungen assimilering, blant annet gjennom restriktiv rett til å eie land og en utdanningspolitikk som forbød bruk av kvensk i skolen frem til 1960-tallet.

35. Rådgivende komité forstår at skogfinnernes prioriteringer omfatter bygging av et nytt museum (som kombinerer eksisterende konstruksjoner) og gjenåpning av en finsk språkskole i Skog-området. Overfor rådgivende komité ga representantene deres uttrykk for at samtaler med myndighetene var vanskelige når det gjaldt begge disse spørsmålene. Når det gjelder museet, blir diskusjonene ytterligere komplisert av ulike syn på hvilken status museet skal ha. I motsetning til myndighetene, ønsker minoritetsrepresentantene at museet skal forbli organisatorisk uavhengig av andre lignende regionale institusjoner.

Anbefalinger

36. Myndighetene bør sørge for at eksisterende støtte på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå til kulturaktiviteter for personer som tilhører nasjonale minoriteter, administreres på en slik måte at minoritetsinstitusjoner og prosjekter blir bærekraftige. Alle beslutninger på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå bør tas i nært samråd med minoritetsrepresentanter, slik at de tar hensyn til deres prioriteringer, for eksempel museumsprosjektet som skogfinnene har foreslått.

Taterne/romanifolket

37. Regjeringen har tatt positive skritt siden rådgivende komité's tredje uttalelse i 2011, og har tatt ansvaret for tidligere tiders assimileringpolitikk overfor taterne/romanifolket. Regjeringen kom med en offisiell unnskyldning i 2015 i forbindelse med overleveringen av rapporten «Assimilering og motstand: Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i

dag».³⁴ Rapporten kom i tillegg til tidligere tiltak, for eksempel økonomisk erstatning³⁵ for tidligere tiders krenkelser, og anerkjennelse av denne gruppen som nasjonal minoritet i 1999. Rapporten bidrar også til den pågående forsoningsprosessen. Rapporten ble utarbeidet av et utvalg opprettet i 2011 som besto av uavhengige eksperter og representanter for taterne/romanifolket. Den avdekket hardhendt assimileringspolitik i perioden 1890–1970 med den hensikt å endre gruppens livsstil ved tvangsplassering av barn i fosterhjem, tvungen bosetting av familier i arbeidsleire og tvungen sterilisering av kvinner. Politikken ble i hovedsak gjennomført av en privat religiøs organisasjon – Norsk misjon blant hjemløse – under ledelse av myndighetene.

38. Rapporten om taterne/romanifolket har også undersøkt dagens situasjon og fremhever de langsiktige negative konsekvensene politikken har påført enkeltpersoner og minoriteten som gruppe, slik som oppløste familier, tap av språk og kultur, høy dødelighet og lavere utdannings- og sysselsettingsnivå. Den fremhever på den ene siden hvordan denne politikken førte til økt mistillit og til og med frykt for myndighetene blant taterne/romanifolket, og på den andre siden utbredelsen av fordommer og uvitenhet blant flertallet av befolkningen, som er merkbart selv i dag. For eksempel hindrer diskriminering og mistillit tilgangen til arbeidsmarkedet og offentlige tjenester, og skaper vanskeligheter med å håndtere visse institusjoner, som barnevernet.³⁶ Rapporten anbefaler at regjeringen iverksetter implementeringstiltak for å oppnå forsoning, og å bygge tillit gjennom bedre kunnskap om taterne/romanifolket. Rapporten ber også myndighetene om å gjøre det lettere for denne minoriteten å delta i det offentlige liv, sikre lik tilgang til utdanning og velferdstjenester, gi støtte til rapportering av diskriminering og for å få oppreisning, samt revisjon av eksisterende erstatningsordninger, som noen oppfatter som urettferdige.

39. Rådgivende komité ser med tilfredshet på det konstruktive initiativet som regjeringen har tatt etter at rapporten ble lagt fram, ved å organisere offentlige høringer for å samle mange meninger om hvordan man skal gå videre i prosessen med både forsoning og gjenoppbygging av tillit mellom minoritetsgruppen og offentlige institusjoner og storsamfunnet.³⁷ Samtidig som de ønsket forsoningsprosessen velkommen, gjorde representanter for tater/romani-organisasjonene rådgivende komité oppmerksom på visse mangler i denne prosessen, for eksempel en utilstrekkelig offentlig unnskyldning fra både kirken og helseinstitusjonene for tidligere krenkelser, samt det faktum at rapporten ikke undersøkte politikken de siste 30 årene i detalj. De fremhevet også behovet for å styrke organisasjonene som representerer minoriteten,

³⁴ Se rapporten «Assimilering og motstand» n. 27. Denne rapporten etterfulgte to tidligere forskningsdokumenter fra Norges forskningsråd og Den norske Helsingforskomité som danner grunnlaget for undersøkelsen.

³⁵ I 2005–2014 ga erstatnings- og oppreisningsordninger *frivillige* utbetalinger til rundt 1 200 tater/romanifolk for mobbing, tvungen sterilisering og tvangsbosetting. Et ytterligere ukjent antall tater/romanifolk mottok utbetalinger for krenkelser og omsorgssvikt som de opplevde under plassering på barnehjem. Ordningene har imidlertid blitt kritisert som urettferdige av enkelte deler av samfunnet fordi de varierer sterkt blant kommunene. Dessuten fikk ikke alle personer som tilhører minoriteten, tilstrekkelig informasjon og veiledning om hvordan de skulle søke om erstatning.

³⁶ Se også CommDH(2015)9, Europarådets kommisjonær for menneskerettigheters rapport om Norge, 18/5/2015, p.16, på

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2751937&SecMode=1&DocId=2272542&Usage=2>.

³⁷ Se også i denne forbindelse anførselen fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) om 2015-rapporten, på www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---oppfolging-av-tater-romaniutvalgetsrapport/id2464464/?uid=32e5b3bd-d3c3-4c13-99b2-b847784f1d40.

samt behovet for å beskytte språket deres, romani, som anses å være karakteristisk for denne minoriteten.³⁸ Rådgivende komité er enig med flere av samtalepartnere om at forsoningsprosessen har avslørt dype kløfter i samfunnet mellom de som ønsker offentlig anerkjennelse, inkludert oppreisning, og de som ikke ønsker å bli synliggjort som minoriteter av frykt for å bli stigmatisert. Rådgivende komité innser at regjeringen står overfor en vanskelig utfordring når den skal komme frem til en hårfin balanse mellom behovene til begge delene av miljøet, og målet om å fremme et likestilt samfunn hvor personer som tilhører minoriteten, har tilgang til rettigheter.³⁹

40. Rådgivende komité bemerker at i referanseperioden har Romanifolkets/taternes kulturfond, som ble etablert i 2008 som en del av erstatningsordningen, gjennomført flere aktiviteter for å fremme og bevare minoritetens kultur, språk og historie. I tillegg har Romanifolkets/taternes kulturfond gitt råd og veiledning til dem som ble utsatt for krenkelser fra tidligere tiders assimileringspolitik. I 2014 opprettet fondet et kompetansesenter for å utvikle opplæring i språk og håndverkstradisjoner. I det året ble fondet, som opprinnelig utgjorde 75 millioner kroner (ca. 8 millioner euro), omgjort til et ordinært årlig tilskudd på ca. 5 millioner kroner (ca. 540 000 euro). Det ser ut til at det ikke ble foretatt utbetalinger i årene 2015 og 2016. Rådgivende komité forstår fra minoritetsrepresentanter og andre samtalepartnere at situasjonen til fondet for tiden er komplisert, ettersom tildelingen av finansielle ressurser og selve fondets struktur er omstridt.⁴⁰ Organisasjonene til taterne/romanifolket mottar likevel støtte gjennom andre kanaler.⁴¹ Representanter for taterne/romanifolkets organisasjoner, som møtte rådgivende komité, understreket at de økonomiske spørsmålene rundt fondet forsterker mistilliten mot regjeringen.

Anbefalinger

41. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å umiddelbart, på en tilstrekkelig måte og i nært samråd med minoritetsrepresentanter, behandle problemene som er identifisert i utvalgets tater/romaniutvalgets rapport. For dette formålet bør myndighetene gjennomføre effektive tiltak for å gjenoppbygge tillit, blant annet ved å øke bevisstheten om anerkjennelse av det offentliges ansvar, å utvide kunnskap om denne minoriteten og oppmuntre til dialog innenfor samfunnet, med myndighetene og med storsamfunnet.

42. Komiteen oppfordrer også myndighetene til å anerkjenne virkninger, overført mellom generasjoner, av tidligere tiders traumatiserende politikk når det gjelder assimilering, og til å forbedre forståelsen av diskriminerende mønstre som fortsatt påvirker taterne/romanifolket.

³⁸ Skriftlig anførsel fra *Taternes Landsforening* til den offentlige høringen om rapporten «Assimilering og motstand: Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag».

³⁹ Åpningen av arkivet til Norsk misjon blant hjemløse, som ble ansett av utvalgets medlemmer for å være et nyttig middel til å kaste lys over tidligere krenkelser, har blitt møtt med mistro av en del av minoriteten som ønsket at denne informasjonen skulle holdes privat.

⁴⁰ Både *Stiftelsen Romanifolkets/taternes kulturfond* og *Taternes Landsforening* påpekte at det ikke finnes noe rettsmiddel slik at organisasjonene kan klage på beslutningen om å endre finansieringsformen, på grunn av at vedtak om finansiering for nasjonale minoritetsorganisasjoner ikke betraktes som et "enkeltvedtak", og som sådan behandles i samsvar med §23 i forvaltningsforskriften og kapittel 567 post 70 i statsbudsjettet.

⁴¹ For en oversikt i 2016, se www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonaleminoriteter/midtpalte/fordeling-av-tilskudd-til-nasjonale-mino/id516798/.

Taternes/romanifolkets tilgang til eksisterende oppreisningsmekanismer som for eksempel Likestillings- og diskrimineringsombudet, og smidig forvaltning av Romanifolkets/taternes kulturfond som et middel til å fremme minoritetskulturen og språket, bør forbedres.

Norske rom

43. Rådgivende komité anerkjenner de positive tiltakene regjeringen har gjennomført rettet mot norske rom siden tredje uttalelse ble vedtatt, og særlig publiseringen av rapporten om tidligere tiders krenkelser som denne nasjonale minoriteten har blitt utsatt for, noe som førte til en offentlig unnskyldning fra myndighetene i april 2015.⁴² Regjeringen anerkjenner sitt ansvar for tidligere tiders ekskluderingspolitikk mot rom før og etter andre verdenskrig, for eksempel ved at de ble fratatt statsborgerskapet, og for de tragiske konsekvensene som norske rom måtte tåle på grunn av denne politikken under holocaust. Den såkalte "sigøynerparagrafen" som ble innført i Fremmedloven i 1927, og som forhindret rom fra å komme inn i Norge før og etter krigen, ble først avskaffet i 1956, og de fikk først tilbake statsborgerskapet på 1970-tallet. Rådgivende komité forstår fra minoritetsrepresentantene at oppreisning for tidligere tiders krenkelser har funnet sted i form av individuell og kollektiv erstatning. Romske organisasjoner besluttet i dialog med Kommunal- og moderniseringsdepartementet å bruke midlene fra den kollektive oppreisningen til å etablere og drive et kulturhus for rom i Oslo, som skal åpnes i 2017. Senteret vil fremme kulturen og historien til rom, og utgjøre en møteplass for personer som tilhører denne minoriteten, og også være et sted der det norske samfunnet kan bli bedre kjent med romsk kulturen.

44. Organisasjoner som representerer rom gjentok sine bekymringer overfor rådgivende komité angående diskriminering i tilgangen til campingplasser og tjenester, utdanning (se artikkel 12), boliger og sysselsetting (se artikkel 15), samt dårlig behandling fra politiet (se artikkel 6). I sin oppfølging av Handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo fra 2009, tar Oslo kommune opp noen av disse bekymringene (se artikkel 4). Med hensyn til adgangen til campingplasser, merker rådgivende komité seg at romske organisasjoner påpekte at de tilgjengelige tiltakene, som klageprosedyren for Likestillings- og diskrimineringsombudet, ikke har ført til effektive resultater og at diskriminerende holdninger til denne minoritetens reisende livsstil fortsetter å være en risiko for bevaringen av roms kulturelle identitet.⁴³

---

⁴² Rosvoll, Maria et al., "Å bli dem kvit" – Utviklingen av en "sigøynerpolitikk" og utryddelsen av norske rom, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, 2015, på

www.regjeringen.no/contentassets/a10ae43b518a4a80b98dd4df0f1c3964/a_bli_dem_kvite_hl_senteret.pdf.

⁴³ Ifølge akademisk forskning har politikken overfor rom alltid vært bygget på en overfladisk forståelse av deres livsstil og kultur, begrenset til uttrykk som musikk, klesdrakt, kunst og språk. Romsk kultur ble også sett på som statisk og 'at en total fornyelse er nødvendig for at rom skal tilpasse seg samfunnet', se A. Engebriksen, Educating the Roma: the struggle of cultural autonomy in a semi-nomadic group in Norway, i Social Inclusion, 2015, vol. 3, issue X, s.2.

45. Disse bekymringene ble uttrykt enda sterkere både av romske organisasjoner og av uavhengige organer med hensyn til det uforholdsmessige antallet romske barn som blir plassert under barneverntjenesten, og særlig i fosterfamilier.⁴⁴ Selv om man anerkjenner at beslutningene er truffet på grunnlag av barnets beste og i alvorlige nødstilfeller (vold, narkotika, fysiske overgrep), uttrykte samtalepartnere uenighet med de pålagte restriksjonene i kontakten med den opprinnelige familien. De stilte også spørsmål ved den kulturelle hensiktsmessigheten av å plassere barna i familier som ikke tilhører romsk kultur.⁴⁵ Ved å kutte bånd og ikke gi tilstrekkelig kulturell støtte for å hjelpe barn til å bevare og utvikle sin identitet som rom, anses mulighetene for senere inkludering i samfunnet å være svært lave. Rådgivende komité forstår fra Oslo kommune at det har vært initiativer for å forbedre beskyttelsen av den kulturelle identiteten til fosterbarn. Likevel var mange av rådgivende komités samtalepartnere, inkludert ombudspersoner og romske organisasjoner, av den oppfatning at barnevernstjenestene ikke gjorde en tilstrekkelig innsats for å få på plass alternative tiltak før de overtok omsorgen for barna. Når fosterfamilie var den eneste muligheten som sto igjen, var det bare unntaksvis at barn ble plassert i romske familier. Plassering av barn i familier som ikke tilhører romsk kultur har påvirket utviklingen av barnas kulturelle identitet, videreføringen av familieband og tilegning og bruk av språket på en negativ måte.

Anbefalinger

46. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å gjøre en innsats for å sikre at den kulturelle identiteten til rom opprettholdes og utvikles ved å legge til rette for deres reisende livsstil, for eksempel med hensyn til adgang til campingplasser.

47. Når det gjelder romske barn, bør myndighetene øke innsatsen for å sikre at det – når det er mulig – blir etablert alternative tiltak i stedet for å plassere barn utenfor hjemmet, at familiene får tilstrekkelig støtte i prosessen, og at plassering utenfor hjemmet fortsatt skal være siste utvei. Når et barn blir plassert i fosterfamilie, bør myndighetene ha som mål å i størst mulig grad bevare barnets familieband og kulturelle identitet, blant annet gjennom rekruttering av fosterfamilier som tilhører respektive minoritet. Avslutningsvis bør det fremmes en bred forståelse av romsk kultur i barnevernstjenesten.

---

⁴⁴ Oslo kommune kom ikke med tall, men det ser ut som at antallet barn av romske familier som plasseres utenfor hjemmet, er uforholdsmessig høyere enn gjennomsnittet. Det ble også uttrykt bekymringer om at minoriteter generelt blir berørt av slike plasseringer. Offisiell statistikk skiller ikke barn ut fra etnisitet; romske barn dekkes derfor av den generelle befolkningsstatistikken. I 2014 var 9 982 barn i alderen 0–17 under barnevernets omsorg. De ble enten plassert i fosterfamilier eller på institusjoner. Det har blitt rapportert en betydelig vekst de senere årene. Fra 2003 til 2014 var det en økning på 44 %. Fra 2013 til 2014 var det en økning på 6 % – som tilsvarer 478 flere barn, på www.bufdir.no/en/English_start_page/Children_under_the_care_of_the_child_welfare_services/. Det har allerede blitt uttrykt lignende bekymringer av Europarådets kommisjonær for menneskerettigheter i en rapport fra 2015, se ovenfor n. 37, samt av FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (CESCR) i deres konkluderende observasjoner – Norge, 13. desember 2013, E/C.12/NOR/CO/5.

⁴⁵ Muntlige samtaler med forskere og sivilsamfunnet. Se *blant annet* anførselen fra *Taternes Landsforening* til den offentlige høringen, n. 39.

Artikkel 6 i rammekonvensjonen

Toleranse og interkulturell dialog

Dagens situasjon

48. I perioden som blir undersøkt er det en dokumentert økning i hatefulle ytringer og fremmedfiendtlig diskurs fra politikere, media og storsamfunnet, og særlig i sosiale medier, rettet mot innvandrere, etniske og nasjonale minoriteter og urfolk.⁴⁶ Likestillings- og diskrimineringsombudet og sivile samfunnsorganisasjoner rapporterte eksempler på nettaviser, sosiale medier og nettsteder som sprer hatretorikk mot muslimer, tater/romanifolk, rom, jøder og samer, samt⁴⁷ utbredte fordommer mot disse gruppene.⁴⁸ I 2012–2013 var såkalte «nyankomne rom», det vil si rom som kommer fra andre EØS-land, målet for sterke intolerante og diskriminerende holdninger, drevet av en politisk og offentlig debatt med sikte på å forby tiggning på gaten.⁴⁹

49. Selv om rådgivende komité tenker på hvordan denne bølgen av hatefulle ytringer som bidrar til å stimulere til intoleranse og fordommer og som startet i etterkant av Breivik-angrepet, skal bekjempes,⁵⁰ noterer og anerkjenner komiteen de nylige intensiverte initiativene fra regjeringen. Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme fra 2014 introduserte tiltak for å motvirke hatefulle ytringer på internett, for å styrke politiets tilstedeværelse på nettet og for å styrke sivilsamfunnets rolle i å hindre hatefulle ytringer. Likestillings- og diskrimineringsombudets rapport om hatefulle ytringer fra 2015⁵¹ førte til flere tiltak som ble tatt med i Handlingsplanen for lhbt i 2016 for å styrke etterforskningen og rettsforfølgelsen av hatkriminalitet generelt (se nedenfor).⁵² Til sist er en strategi for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer under forberedelse. Den er ment å være et verktøy for å øke bevisstheten og

⁴⁶ Politiets sikkerhetstjeneste (PST) påpekte økningen i sin årlige trusselvurdering i 2014, s. 11, på www.pst.no/media/70068/NTV_2014_engelsk.pdf.

⁴⁷ Likestillings- og diskrimineringsombudet, Hatefulle ytringer og hatkriminalitet, 2015, s.15 og følgende sider på www.lido.no/globalassets/03_nyheter-ogfag/publikasjoner/hate-speech-and-hate-crime.pdf; Likestillings- og diskrimineringsombudets rapport til CERD 2014, s.11, n. 17. Se også eksemplene oppført i ECRI-rapporten om Norge, 24/2/2015, avsnittene 22 og videre sider, på www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Norway/NOR-CbC-V-2015-002-ENG.pdf, og CERDs konkluderende observasjoner om Norge, juni 2015. http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/NOR/CERD_C_NOR_CO_21-22_21522_E.pdf

⁴⁸ Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter, 2012. Studien avslørte sterke fordommer i befolkningen mot minoriteter: mens 3 % av respondentene sterkt misliker å ha jøder som naboer, var tallene henholdsvis 12 % for muslimer og 27 % for rom.

⁴⁹ Om anti-rom-holdninger, se ECRI-rapporten om Norge, n. 48, og rapporten fra Europarådets kommisjonær for menneskerettigheter, n.

⁵⁰ 22. juli 2011, angrep A.B. Breivik regjeringkvartalet og en sommerleir organisert av AUF, *Arbeiderpartiets ungdomsforbund*, og drepte 77 mennesker, mange av dem barn og ungdom. Breivik hevdet at de gjennom sitt politiske engasjement i et flerkulturelt og egalitært samfunn utgjorde en trussel mot Norge.

⁵¹ Se ovenfor n. 47. Rapporten understreket den skadelige karakteren til hatefulle ytringer som ikke når terskelen for å bli rettslig forfulgt, og relevansen av et omfattende politisk svar fra regjeringen som tar opp hatefulle ytringer sammen med de rettsmidlene som tilbys av rettsystemet.

⁵² Barne- og likestillingsdepartementet, «Trygghet, åpenhet, mangfold: handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017–2020», www.regjeringen.no/contentassets/6e1a2af163274201978270d48bf4dfbe/lhbt_handlingsplan_web.pdf

fremme offentlig debatt om hatefulle ytringer i det offentlige rom, blant annet for barn, på arbeidsplassen, i media og i forskning.

50. En jødisk minoritetsorganisasjon informerte rådgivende komité om at regjeringen hadde tatt ansvar for å bekjempe antisemittisme gjennom tiltak for å bedre dialog og aksept for mangfold. Et slikt tiltak er det treårige veiviser-programmet, som gir opplæring til to ungdommer som tilhører minoriteten, og som deltar på skolearrangementer rundt om i landet for å fremme dialog og forståelse av Norges religiøse mangfold. Videre ble de jødiske minoritetsrepresentantene bredt konsultert om den kommende handlingsplanen mot antisemittisme, som skal øke kunnskapen og bevisstheten om antisemittisme og sørge for innsamling av data om antisemittiske hendelser. Avslutningsvis gir den norske regjeringen midler til målrettet forskning, aktiviteter i skolen og til å spre informasjon og gjennomføre fysiske sikkerhetstiltak for Det Mosaiske Trossamfund.

51. Debatten etter Breivik og kampanjen mot "nyankomne rom" understreket også virkningen av enkelte politikere og journalisters holdninger. Det ble skapt en generell konsensus om at det var et behov for å slutte å bruke nedsettende språk og å redusere anti-innvandringsretorikken. I november 2015 utformet regjeringen en politisk erklæring, som siden har blitt signert av politikere og representanter for fagforeninger og organisasjoner, som understreker en forpliktelse til å vise sterk motstand mot hatefulle ytringer, blant annet i den politiske diskursen.⁵³ Rådgivende komité minner om at det er viktig å sikre at offentlige debatter holdes på en ansvarlig måte, med respekt for dem som tilhører minoritetsgrupper.

52. Rådgivende komité setter pris på begge tiltakene, men merker seg at pressen ikke sluttet seg til erklæringen ettersom den ble oppfattet som et inngrep i yttringsfriheten. Selv om regjeringen oppfattet pressens selvregulering av etisk atferd som effektiv,⁵⁴ tok mediene ytterligere ansvar for å bekjempe intolerante og rasistisk fiendtlige fortellinger ved å vedta nye etiske regler i 2015 (se artikkel 9). Mediene er også forpliktet til å moderere kommentarfeltene i sosiale medier knyttet til pressekanalene, da disse har blitt et foretrukket virkemiddel for å uttrykke negative holdninger til innvandrere og minoriteter.

Anbefalinger

53. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å sikre umiddelbar gjennomføring av de tiltakene som er utviklet for å motvirke hatefulle ytringer, og å fremme toleranse og interkulturell dialog. Det gjelder særlig strategien for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer, og å fortsette å på det sterkeste fordømme nedsettende og intolerant språk i den offentlige diskursen. Tillitsbyggende tiltak mellom personer som tilhører nasjonale minoriteter og institusjonene og storsamfunnet, inkludert spredning av kunnskap og bevissthet om nasjonale minoriteter, bør være en integrert del av strategien.

⁵³ Pressemelding fra den norske regjeringen på www.regjeringen.no/no/aktuelt/hatytringer/id2464637/, og erklæring på <http://nettsteder.regjeringen.no/erklaringmothatytringer/signer-erklaringen/>.

⁵⁴ På oppfordring fra regjeringen vurderte Stortingets medieansvarsutvalg behovet for juridiske regler for å beskytte enkeltpersoner i forhold til media, og konkluderte med at «selvregulering av pressen i etiske saker fungerer bra, og at mekanismene for presseetikk også vil spille en rolle i fremtiden for å holde journalistiske medier ansvarlige for deres handlinger», se NOU 2011: 12, «Ytringsfrihet og ansvar i en ny mediehverdag».

Beskyttelse mot hatkriminalitet

Dagens situasjon

54. Rådgivende komité bemerker at hatkriminalitet er dekket av §185 i Straffeloven fra 2005, som forbyr offentlige ytringer som truer eller forhåner noen, eller fremmer hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av *blant annet* deres hudfarge eller deres nasjonale eller etniske opprinnelse. Siden 2012 har ytringer på internett også vært omfattet av forbudet. I henhold til §77 (1) anerkjennes rasistisk og fremmedfiendtlig motivasjon som en skjerpende omstendighet. Rådgivende komité forstår at det bare har vært et begrenset antall tiltaler i henhold til §185, noe som delvis kan skyldes den strenge fortolkningen av denne bestemmelsen ved domstoler som prioriterer ytringsfriheten, og den derav følgende høye terskelen som kreves for at en forbrytelse skal falle inn under definisjonen.⁵⁵ Videre er underrapportering på grunn av frykt for reaksjoner fra gjerningspersonen eller -miljøet, mangel på tillit til politiet, en oppfatningen av ikke å bli tatt på alvor – som er vanlig blant rom – kombinert med uoverensstemmelser i registreringen av hendelser, blant faktorene som kan forklare det lave antallet saker hvor det er reist tiltale.⁵⁶

55. Ifølge data innsamlet av Politidirektoratet i 2014, er det en alvorlig underrapportering av hatkriminalitet til politiet.⁵⁷ I alt ble det av 228 tilfeller av påståtte brudd på §185 registrert 156 saker relatert til rase eller etnisitet generelt. Dette representerer en reduksjon i forhold til 2010–2012. For tiden finnes det ingen statistikk over antall saker hvor det er tatt ut tiltale, men ifølge myndighetene er det bare noen få saker som angår personer som tilhører nasjonale minoriteter, inkludert jøder.⁵⁸ Avslutningsvis er rådgivende komité spesielt opptatt av politiets påståtte diskriminerende oppførsel overfor romanifolk/tatere og rom. Samtalepartnere fra disse organisasjonene oppga til rådgivende komité at diskriminering genererer ytterligere mistillit til politiet og et høyere nivå av underrapportering, basert på oppfatningen om at klagene deres ikke blir tatt alvorlig.

56. Rådgivende komité merker seg at flere av bekymringene fra Likestillings- og diskrimineringsombudet med hensyn til svakhetene i tiltakene for å bekjempe hatkriminalitet, har blitt tatt opp i handlingsplanen for lhbt fra 2016. Handlingsplanen forutser blant annet å gi en felles definisjon og felles registreringsprosedyrer for hatkriminalitet i alle politidistrikter, produsere en veiledning for politiet som beskriver hvordan man skal gjenkjenne og håndtere hatkriminalitet, å føre beste praksis fra Oslopolitets spesialenhet for hatkriminalitet videre til de andre elleve politidistriktene i landet, og å forbedre statistikk og datainnsamling, blant annet når det gjelder domstolsavgjørelser. Myndighetene var av den oppfatning at disse tiltakene, som vil gjelde for alle og ikke bare for lhbt-personer, vil forbedre registrerings- og etterforskningsprosedyrene og dermed effektivisere rettsforfølgelsen av hatforbrytelser. Mens personell i

---

⁵⁵ For å komme inn under §185 må en person forsettlig eller gjennom grov uaktsomhet offentlig sette frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Videre må ytringen true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt for noen på grunn av blant annet hud, farge eller nasjonal eller etnisk opprinnelse; se Likestillings- og diskrimineringsombudets rapport om hatefulle ytringer, s.32, n. 47.

⁵⁶ Politidirektoratets Anmeldelser med hatmotiv 2010–2014, på www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_3037.pdf.

⁵⁷ Politidirektoratet, innbyggerundersøkelse 2015, www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_3493.pdf.

⁵⁸ Se LDO-rapport, n 47.

politiets tjeneste allerede får opplæring i kulturforståelse og mangfold⁵⁹, kommer det også snart til å bli gitt opplæring om hatkriminalitet.

Anbefalinger

57. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å sørge for at de tiltakene som er planlagt når det gjelder hatkriminalitet, gjennomføres på en effektiv måte for å sikre at hatkriminalitet mot personer som tilhører nasjonale minoriteter, registreres og etterforskes mer effektivt av politiet, og at angivelige gjerningspersoner blir behørig tiltalt.

58. Myndighetene bør intensivere innsatsen for å øke den allmenne tilliten til politiet både ved å i nært samråd med minoritetene forbedre politimyndighetenes kunnskap om dem, særlig om taterne/romanifolket og rom, og ved å straffe diskriminerende holdninger. Myndighetene bør treffe hensiktsmessige skritt for å øke bevisstheten om de tilgjengelige rettsmidlene, og bygge opp tillit blant personer som tilhører nasjonale minoriteter angående effektiviteten av slike rettsmidler.

Artikkel 9 i rammekonvensjonen

Tilgang til og tilstedeværelse i media

Dagens situasjon

59. Representanter fra Kulturdepartementet informerte rådgivende komité om at begge programmene for nasjonale minoriteter og på nasjonale minoritetsspråk er integrert i det generelle programtilbudet. Regjeringen oppga at allmennkringkasteren NRK har programmer på kvensk språk. Til tross for alminneliggjøringen bemerket NRK i sin rapport for 2010–2014 at det var begrenset med programmer for nasjonale minoriteter og minoritetsspråk.⁶⁰ På den positive siden har NRK innført en mangfoldsplan for å rekruttere ansatte med flerkulturell kunnskap og bakgrunn for å sikre at programmene gjenspeiler behovene til etniske/nasjonale minoriteter. Rådgivende komité har med bekymring merket seg at myndighetene oppga at det spesifikke støttesystemet for trykte minoritetsmedier hadde blitt avviklet i perioden som ble undersøkt, fordi det i store trekk angivelig viste seg å være ineffektivt når det gjaldt å nå de målrettede gruppene, og at det ikke var tildelt midler.

60. Rådgivende komité hørte sterk kritikk fra organisasjoner som representerer den kvenske minoriteten om radioprogrammer på kvensk språk, som fortsatt er svært begrenset (12 minutter i uken) og som ikke har fått tildelt mer tid på to til tre tiår, samt mangelen på regelmessige fjernsynsprogrammer på kvensk. Fraværet av private mediekkanaler og radiostasjoner på kvensk språk (presse, TV og radio) ble ofte forklart med mangel på finansiering. Videre fortsetter *Ruijan Kaiku* å være den eneste avisen som blir publisert på kvensk språk med offentlig støtte. Den kommer ut ni ganger i året og bruker standard finsk og norsk i tillegg til kvensk språk. Rådgivende komité ble ikke informert om eksistensen av kringkastingsprogrammer, trykte medier eller

⁵⁹ Handlingsplan for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009, s.42, n.24

⁶⁰ Samene har en dedikert kanal, *NRK Sápmi*.

nettmedier på språkene til andre nasjonale minoriteter, til tross for den sentrale rollen media spiller når det gjelder bevisstgjøring, identitetsbygging, språkopplæring og arbeid med politikk.

61. Rådgivende komité merker seg at Norsk Presseforbund, pressens selvregulerende organ som dekker alle norske medier, i 2015 vedtok en revidert versjon av Etske normer for pressen (Vær Varsom-plakaten), som *blant annet* inneholder bestemmelser som er relevante for personer som tilhører nasjonale minoriteter. Artikkel 4.3 i de etiske normene fremmer respekt for menneskers identitet, etnisitet og nasjonalitet, og advarer mot bruk av begreper som kan virke stigmatiserende. Overvåkingen av gjennomføringen av Vær Varsom-plakaten og generelt av de etiske standardene for all presse i Norge (radio, TV, dagspresse, ukepresse, periodiske publikasjoner og nettpublikasjoner) sikres av Pressens Faglige Utvalg (PFU). PFU ble etablert av Norsk Presseforbund i 1929, og finansieres av forbundet. Etter Norsk Presseforbunds oppfatning sikres likevel PFUs legitimitet og upartiskhet som selvregulator av sammensetningen (tre medlemmer fra allmennheten, sammen med to journalister og to redaktører) og en hurtig og gratis klageprosedyre med lav terskel.⁶¹ Etter en akkusatorisk prosedyre blir klagen enten opprettholdt eller avvist. I førstnevnte tilfelle forutses det en uttalelse og en oppretting, for eksempel en retting eller at artikkelen fjernes. Det kan verken ilegges bøter eller gis økonomisk erstatning, men erstatning kan forfølges i domstolene. Ved utgangen av september 2016 hadde 230 klager blitt innlevert dette året, hvorav 166 er blitt akseptert og 70 opprettholdt. Med noen få unntak når det gjelder samer, jøder og rom, gjelder ikke flertallet av klagen nasjonale minoritetsproblemer. Ifølge Norsk Presseforbund er dette bevis for høy etisk atferd blant journalister. Imidlertid kan andre faktorer også være relevante, som en manglende bevissthet blant personer som tilhører nasjonale minoriteter om at PFU eksisterer, samt at de har noe avstand fra tradisjonelle medier og ikke er definert som en målgruppe.

62. Rådgivende komité setter pris på at Vær Varsom-plakaten også gjelder kommentarfeltene i nettpressen. Mediekanalene tar selv ansvar for å overvåke og moderere disse kommentarfeltene, og kan også stenge dem helt om nødvendig. Norsk presseforbund mener likevel at en slik moderering ikke fungerer effektivt. Siden medias ansvar for kommentarfeltene er mindre presist, og brukerne har mulighet til å være anonyme, er det vanskeligere å beskytte etniske/nasjonale minoriteter mot fiendtlig språk. Avslutningsvis ble rådgivende komité informert om at tilstedeværelsen av personer som tilhører en nasjonal minoritet blant medieansatte, er begrenset. Denne situasjonen blir *blant annet* forklart med de høye kvalifikasjonene og språkravene som stilles for å bli journalist. Rådgivende komité minner om at det er viktig at personer som tilhører nasjonale minoriteter, ansettes i mediekanalene.

Anbefalinger

63. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å iverksette tiltak for å øke tilstedeværelsen av TV- og radiosendinger på kvensk språk betydelig, samt å sikre støtte til alle minoriteter for å øke tilstedeværelsen deres i kringkasting, trykte medier og nettmedier. Myndighetene bør også sørge for at nasjonale minoritetsprogrammer alminneliggjøres for å utvide kunnskapen og bevisstheten om nasjonale minoriteter blant allmennheten.

---

⁶¹ Alle kan klage (personer, tredjeparter og organisasjoner), men den berørte personen må godkjenne klagen.

64. Den oppfordrer også myndighetene til å øke bevisstheten blant personer som tilhører nasjonale minoriteter om PFU-klageprosedyren, og å oppmuntre ulike medier til å ansette flere personer som tilhører nasjonale minoriteter.

Artikkel 10 i rammekonvensjonen

Bruk av språk på lokalt nivå

Dagens situasjon

65. Myndighetene informerte rådgivende komité om intensjonen om å utvikle en målrettet plan for revitalisering av kvensk språk. Denne planen tar sikte på å bygge videre på de aktivitetene som hittil er utført med hensyn til *blant annet* opplæring i tidlig barndom og kultur- og språkutvikling. Kvenske organisasjoner understreket at selv om kvensk ble offisielt anerkjent som minoritetsspråk i 2005, er språket kritisk truet ved at det for tiden bare er omtrent 400 personer som snakker språket flytende. Samtalepartnerne til rådgivende komité mener at tidligere tiders assimileringsspolitikk gjør det svært viktig å revitalisere språket.⁶² Språkrådet, som er statens rådgivende organ om språkspørsmål og som arbeider for å styrke det norske språket og det språklige mangfoldet i Norge,⁶³ har etablert en spesiell rådgivningstjeneste for kvensk språk. Rådgivende komité ser med tilfredshet på ulike initiativer i sivilsamfunnet for å fremme bruken av kvensk språk, slik som 'mentorprogrammet', som består i å skape uformelle lokale språkgrupper under ledelse av en som har språket som morsmål, ofte en eldre person. Til slutt ser rådgivende komité med beklagelse på at bare ett fylke av seks i den nordlige delen av landet har et språksenter, *Storffjord Språksenter*, som fremmer kvensk og samiske språk.

66. Myndighetene vurderer standardiseringen av det kvenske språket som et relevant aspekt ved revitaliseringsprosessen. Kvensk institutt fullførte arbeidet og tok hensyn til å i størst mulig grad respektere forskjellene mellom de ulike dialektene, for å imøtekomme så mange som mulig av dem som snakker språket. En grammatikkbok er tilgjengelig, og det utvikles en nettbasert ordbok. Rådgivende komité forstår imidlertid at standardiseringsprosessen skaper noe bekymring blant visse organisasjoner som representerer den kvenske minoriteten som ønsker å fortsette å skrive på finsk, slik tilfellet var før det ble utviklet et skriftlig kvensk språk.⁶⁴ Andre som snakker kvensk anser det som et helt eget språk, og støtter standardiseringen.

67. Rådgivende komité ble ikke gjort oppmerksom på tiltak som er gjennomført for å forbedre rom-språkernes tilstedeværelse i det offentlige liv, selv om slike muligheter ville blitt ønsket velkommen av deler av dette samfunnet.⁶⁵

---

⁶² Se også statusrapporten for kvensk språk og kultur fra *Norske Kveners Forbund*, på <http://kveners.no/kven-language-and-culture-english/>.

⁶³ Språkrådets styre utnevnes av Kulturdepartementet. Språkrådet har tre fagråd med medlemmer fra hele samfunnet.

⁶⁴ Se også rapporten fra Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk om Norge, ECRML(2015)4 fra 15. september 2015, para. 11.

⁶⁵ *Ibid*, para. 34 og følgende sider.

Anbefalinger

68. Rådgivende komité anbefaler at myndighetene utvikler og gjennomfører en omfattende plan for å revitalisere og fremme kvensk språk, blant annet ved å utvikle ytterligere språkreir og språksentre og ved å fremme voksenopplæring. Den oppfordrer også myndighetene til å øremerke tilstrekkelige ressurser til dette formålet og til å følge opp resultatene av slike tiltak regelmessig for å sikre at personer som tilhører den kvenske minoriteten, kan opprettholde og utvikle sin kulturelle identitet og bruke minoritetsspråket sitt aktivt i det offentlige rom.

69. Myndighetene bør støtte prosessen med standardisering av kvensk språk som tar hensyn til et bredt spekter av varianter, samtidig som man forsterker tilliten til at finsk fortsatt vil bli fremmet.

Artikkel 11 i rammekonvensjonen

Bruk av stedsskilt

Dagens situasjon

70. Rådgivende komité setter pris på det eksisterende lovverket om stedsnavn. Relevant lovgivning respekterer prinsippet om at det i flerspråklige områder skal brukes flere former for stedsnavn på kart, veiskilt og i offisielle dokumenter i henhold til tradisjonell bruk og i samsvar med nedarvet navnebruk.⁶⁶ Videre gir lovgivningen veiledning om stavemåten for stedsnavn på språkene til de nasjonale minoritetene. Når det gjelder kvensk språk, driver Kvensk stedsnavntjeneste (*Paikannimi Palvelus*) en database der alle kvenske stedsnavn er registrert sammen med de norske eller samiske versjonene. Offentlige organer er ansvarlige for å bruke riktige kvenske navn i tjenestene sine og på offentlige skilt. Rådgivende komité merker seg at skilt kan være på to eller tre språk, og rekkefølgen avgjøres ut fra nærværet av minoriteter i et gitt område. Komiteen forstår imidlertid fra noen samtalepartnere at overholdelse av lovverket varierer mellom kommunene, selv om det generelt er blitt bedre.⁶⁷ Bestemmelser om postadresser fastsetter at kommunene bør ta hensyn til tradisjonelle navn på de forskjellige språkene når de bestemmer gatenavn. I motsetning til for lovgivningen om stedsnavn, er det imidlertid ikke noe krav om tospråklige navn for gater, og praksisen varierer fra kommune til kommune. Kvenske representanter vurderte at gjennomføringen av regelverket kan være problematisk da det kunne favorisere norske navn.

Anbefalinger

71. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å fortsette å sikre en effektiv gjennomføring av eksisterende lovverk om flerspråklige skilt for stedsnavn, samt å fremme annen offentlig bruk av flerspråklighet i kommunene. Den oppfordrer myndighetene til å konsultere nasjonale minoriteter når de bestemmer seg for gatenavn i områder som bebos av personer som tilhører nasjonale minoriteter.

---

⁶⁶ Lov om stadnamn (stadnamnlova) no. 11 av 18. mai 1990, med endringer 2005, på www.lovdatab.no/all/hl19900518-011.html, gir en generell beskyttelse av stedsnavn som del av den immaterielle kulturarven.

⁶⁷ Se også ECRML (2015)4, para. 33, n. 65.

Artikkel 12 i rammekonvensjonen

Lik tilgang til utdanning

Dagens situasjon

72. Rådgivende komité forstår at for de blant romanifolket/taterne og rom som tradisjonelt reiser om sommeren, er tilgangen til utdanning for barn i den perioden fortsatt vanskelig, men i noen sjeldne tilfeller er det funnet løsninger.⁶⁸ Som rådgivende komité ble informert om, ligger en del av problemet i en streng anvendelse av gjeldende lovgivning, noe som begrenser fraværet fra skolen for barn under 16 år.⁶⁹ Dermed blir reisende tatere/romanifolk og rom tvunget til å endre livsstil.

73. I tillegg til sesongmessige reiser, har rådgivende komité forstått fra Barneombudet at romske barns lave grad av fremmøte på skolen også skyldes en generell mangel på tillit til utdanningssystemet.⁷⁰ Likestillings- og diskrimineringsombudet har gitt uttrykk for at det finnes noen tiltak som har hatt dokumentert effekt på frammøte på skolen, slik som mentorer som fungerer som bindeledd mellom foreldre og skole, og organisert transport mellom hjem og skole av sikkerhetshensyn.

Anbefalinger

74. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å vise fleksibilitet og benytte beste praksis, slik som fjernundervisning, slik at barn som tilhører minoritetene taterne/romanifolket og rom fortsatt kan få tilgang til kvalitetsopplæring mens de reiser.

75. Myndighetene bør også iverksette tiltak for å øke støtten til eksisterende god praksis når det gjelder utdanning av romske barn ved å tildele mer ressurser til mentorenes arbeid med sikte på å bedre koordineringen mellom skoler, kommunale veiledningstjenester og romske familier.

Lærebøker og annet undervisningsmateriale; lærerutdanning

Dagens situasjon

76. Myndighetene angir at skolens læreplan forutsetter undervisning og læring om nasjonale minoriteter, men gir en skjønnsmargin til skolene når de anvender læreplanen. Det finnes relevant pedagogisk materiale tilgjengelig på nettet for skolene,⁷¹ men mens lærebøker ble godkjent av myndighetene fram til 2000, er det i dag forfatterne og forleggerne som skal sikre kvaliteten på undervisningsmaterialet.⁷² Samtalepartnere til rådgivende komité, fra

⁶⁸ Det ble brukt fjernundervisning i ni skoler i Sør-Trøndelag, og prosjektet ble ansett som vellykket; se Skriftlig anførsel fra *Taternes Landsforening* til den offentlige høringen, over n. 39.

⁶⁹ Opplæringsloven tillater ikke mer enn et visst antall fravær per år.

⁷⁰ Akademisk forskning angir også at romske barn sjelden fullfører skolegangen på grunn av mye mer komplekse faktorer som er knyttet til romsk kultur. Studien konkluderte med at selv om myndighetene har eksperimentert og endret tilnærmingene for å få romske barn inn i utdanningssystemet ved flere anledninger de siste 50 årene, er suksess flyktig helt til rom «ser sin egen livsstil, sosiale organisering og verdisystemer som bedre enn dem til ikke-rom», se n. 44.

⁷¹ Se Utdanningsdirektoratets nettsider www.udir.no og www.minstemme.no/.

⁷² Se rapporten om Norge fra 2015 fra International Holocaust Remembrance Alliance, s. 9, på www.holocaustremembrance.com/sites/default/files/final_country_report_norway_0.pdf.

sivilsamfunnsorganisasjoner til uavhengige organer, mener at skolens opplæring gir en ufullstendig og til tider «for nøytral» oversikt over de nasjonale minoritetene som er til stede i Norge. Undervisningsmaterialet gir ikke bred kunnskap om situasjonen for nasjonale minoriteter, og utelater for eksempel informasjon om tidligere tiders assimileringsspolitikk. På samme måte vurderes det store skjønnnet som lærere har i forhold til hvordan de bruker dette materialet, samt deres manglende kunnskap og opplæring når det gjelder til nasjonale minoriteter, til å ha stor innvirkning på læringen. Derfor er det en begrenset bevissthet om kvener/norskfinner, tater/romanifolk og rom (samt samer) i storsamfunnet. Den jødiske minoriteten anses også å være berørt av manglene beskrevet ovenfor, men det rettes nå mer systematisk oppmerksomhet mot holocaust på skole- og universitetsnivå.⁷³

77. Rådgivende komité merker seg også at de såkalte veiviserne er ungdommer som tilhører nasjonale minoriteter, og som besøker skoler rundt om i landet for å spre kunnskap om samenes og jødernes situasjon i Norge. Rådgivende komité mener at slike prosjekter kan bidra til å forbedre både synligheten og forståelsen for nasjonale minoriteter, når prosjektene er tilpasset de spesielle forholdene til andre minoritetsgrupper. Det ville også vært gunstig for rom, representantene deres har påpekt behovet for å spre kunnskap om minoriteten deres i storsamfunnet. Når det gjelder minoriteten taterne/romanifolket, ser det ut til at dette samfunnet er delt i spørsmålet om bevisstgjøringen skal utføres av medlemmer av samfunnet, slik det noen ganger skjer allerede, eller av myndighetene. De som foretrekker sistnevnte alternativ, frykter stigmatisering ved å bli gjenkjent som en del av den nasjonale minoriteten (se artikkel 5).

78. Rådgivende komité ble informert om mangelen på kvalifiserte lærere i kvensk språk. Kvensk er ikke et fag som tilbys på lærerhøgskolene. Universitetsutdanning i kvensk tilbys bare i Tromsø (se artikkel 14). Avslutningsvis merket rådgivende komité seg at myndighetene og minoritetsrepresentantene hadde delte meninger i spørsmålet om det finnes tilstrekkelig undervisningsmateriale for kvensk, og i hvilken grad kommuner og skoler blir gjort oppmerksomme på det materialet som finnes. Den anser at en fremtidig handlingsplan for å revitalisere det kvenske språket bør omfatte utvikling av undervisnings- og læringsmateriale i samarbeid med den nasjonale minoriteten.

79. Rådgivende komité konstaterer til slutt at det er iverksatt tiltak for å forbedre forståelsen av kulturelt mangfold i skolene både blant elever og lærere, og for å utvikle god praksis.⁷⁴ Den minner om at det er avgjørende at alle lærere er tilstrekkelig opplært til å fremme respekt for ulike etniske, kulturelle og språklige bakgrunner, og til å fremme inkludering og dialog i klasserommet og gjennom regelmessige skolerutiner, inkludert fritidsaktiviteter.

Anbefalinger

80. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å samarbeide med nasjonale minoriteter for å sikre at læreplaner, lærebøker og annet undervisningsmateriale gjenspeiler historien og mangfoldet til samfunnet i Norge på en riktig måte slik at utdanningen gir bred kunnskap om minoriteter som en integrert del av det norske samfunn.

---

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Handlingsplan for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009, s. 22, n. 24.

81. Myndighetene bør også målrette innsatsen for å sikre at de eksisterende læreplanene blir riktig implementert, og at det blir gitt opplæring til lærere for å øke kunnskap og undervisningen om nasjonale minoriteter og kulturelt mangfold, samt gi lærere kompetanse til å fremme inkludering og dialog i klasserommet.

Artikkel 14 i rammekonvensjonen

Undervisning og læring i og på minoritetsspråk

Dagens situasjon

82. I henhold til gjeldende lovgivning er undervisning og læring på kvensk en del av programmet for finsk som andrespråk, som bare er lovfestet i grunnskolen i fylkene Troms og Finnmark. Slik undervisning tilbys dersom minst tre elever som tilhører minoriteten kvener/norskfinner eller den finsktalende befolkningen ber om det, og under forutsetning av at det finnes tilstrekkelige læreresressurser. Det finnes ingen slik lovbestemt rett på videregående nivå. Myndighetene oppga at det i 2014/2015 var henholdsvis 471 elever i Finnmark og 123 elever i Troms som fikk undervisning på finsk som andrespråk i grunnskolen. Undervisning i både kvensk og finsk var bare tilgjengelig i én kommune hvor 40–50 elever gikk på skolen. I henhold til den offentlige rapporten tok tre elever eksamen i finsk på videregående nivå og ingen på kvensk i 2014.⁷⁵

83. Det er flere grunner som forklarer de lave tallene og nedgangen i deltakelse fra grunnskolen til videregående skole. Rådgivende komité mener at hovedårsakene *blant annet* er begrenset informasjon fra skolene om mulighetene for språkopplæring, det at det sjeldent gis mulighet til å fortsette språkopplæring i videregående og høyere utdanning, mangelen på kvalifiserte lærere, fraværet av økonomiske insentiver til studenter i form av stipend, samt den svært begrensede synligheten som språket har i samfunnet. I tillegg er usikkerheten rundt valget av språk som undervisning og læring skal foregå på i skolen, enten finsk eller kvensk, eller begge deler, en faktor som bidrar til motvilje mot å melde seg på. Dette spørsmålet har stor betydning, spesielt i områder hvor forskjellene mellom disse to språkene er mer uttalt.

84. Rådgivende komité bemerker også at læringen i kvensk synes å lide av begrenset finansiering når det gjelder tidlig språkopplæring. Hittil er det bare Porsanger kommune som har etablert et språkreir for fullstendig tidlig språkbud, mens tilstedeværelsen av kvensk i barnehagene ellers er begrenset til noen få timer per uke når det er minst tre elever som krever det. I dette henseende ble rådgivende komité informert om at pilotprosjektet i Porsanger kommune som tilbyr kvensk språkbud i barnehage, står i fare for å bli stoppet selv om det er vellykket, fordi regjeringen ikke har øremerket midler slik at ordningen kan bli permanent.⁷⁶ Med hensyn til videregående opplæring, finnes det bare ett fulltids universitetsstudium i Tromsø, men antall registrerte studenter er lavt. Det er flere studenter som deltar på det ettårige innledende deltidskurset organisert av samme universitet (det vil

⁷⁵ Se den offentlige rapporten, s. 31.

⁷⁶ Ifølge opplysninger fra Kvensk institutt (brev av 9. september 2016) til Den rådgivende komité, har pilotprosjektet med å få barn til å begynne å snakke kvensk, vært vellykket. Dette var muligens på grunn av at eldre som snakket kvensk og som var en del av prosjektet som 'språkmodeller,' deltok i barnehagens aktiviteter for å overføre språkkunnskap fra én generasjon til neste. Tilsynelatende ble yngre foreldre som tilhører minoriteten, men som ikke snakker språket, motivert til å lære det sammen med barna sine.

være åtte studenter i studieåret 2016-2017), som ofte brukes som kvalifikasjon til å undervise i skolen, selv om det bare gir grunnleggende opplæring. Akademikere og minoritetsrepresentanter er av den oppfatning at denne ordningen ikke er tilstrekkelig for å øke kunnskapen om språket. De foreslo at regelmessig finansiering og økonomiske insentiver (som de som finnes for samiske studenter) kan bidra til å øke antallet potensielle studenter, samt bidra til utvidelsen av det vellykkede mentorprogrammet. Avslutningsvis bemerker komiteen at kvenskundervisning ikke tilbys ikke utenfor de tradisjonelle geografiske områdene, og det tas dermed ikke hensyn til trenden med at folk flytter inn til de store byene.

85. Avslutningsvis observerer rådgivende komité at undervisning i språkene romani og romanes med få unntak nesten er fraværende på grunn av mangel på kvalifiserte lærere og undervisningsmaterie, samt av andre grunner som er mer grunnleggende knyttet til disse samfunnene. Når det gjelder romani, synes det å være ulike synspunkter i tater/romani-miljøet mellom de som anser at språket er viktig for identiteten deres, og som ønsker at staten skal gjennomføre mer proaktive tiltak for å revitalisere dette språket, og de som er mot slike tiltak fordi det unngåelig vil medføre økt synlighet i samfunnet. Romske organisasjoner ga uttrykk for at flere muligheter for medlemmene av denne minoriteten til å lære romanes ville styrke identiteten deres og posisjonen i det norske samfunnet. I grunnskolen har elever med annet morsmål enn norsk eller samisk rett til spesialundervisning på norsk til de har fått tilstrekkelige norskkunnskaper til å følge ordinær undervisning i skolen.

Anbefalinger

86. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å intensivere innsatsen for å utvikle undervisning og læring på kvensk språk ved å sikre fortsatt finansiering av tidlig opplæring, blant annet språkveir. De skal også tilby undervisnings- og læringsmuligheter i og på kvensk i grunnskoleutdanningen på en bredere og mer systematisk måte, også utenfor de tradisjonelle geografiske områdene, for å ta hensyn til trender med flytting til bysentre. I tillegg bør myndighetene øke innsatsen for å øke antallet studenter i kvensk i høyere utdanning ved hjelp av økonomiske insentiver.

87. Myndighetene bør også innføre tiltak for å forbedre læreropplæringen for det kvenske språket som en del av den bredere ordningen for å revitalisere språket.

88. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å engasjere seg i dialog med taterne/romanifolket og rom for å vurdere fleksible og pragmatiske løsninger for å tilby undervisning på og læring i språkene romani og romanes for de som er interessert i å få slik opplæring.

Artikkel 15 i rammekonvensjonen

Deltakelse i det offentlige liv, beslutningsprosesser og offentlig forvaltning

Dagens situasjon

89. Rådgivende komité konstaterer at det fortsatt foregår bilateral konsultasjon med nasjonale minoritetsorganisasjoner, samt i Kontaktforum for nasjonale minoriteter, etablert av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, som møtes én gang i året for å diskutere saker som er relevante for personer som tilhører nasjonale minoriteter. Rådgivende komité ble

imidlertid informert av uavhengige organer og sivilsamfunnsorganisasjoner om at dette forumet ikke anses for å være særlig effektivt når det gjelder å fremme nasjonale minoritetsinteresser. Videre anser de nasjonale minoritetene at deres deltakelse i beslutningsprosesser som angår saker som er av interesse for dem, for å være svært begrenset. Både taterne/romanifolket og spesielt rom var negative til at det ofte blir gjennomført programmer uten tilstrekkelig samråd med den berørte minoriteten. For å overholde sin oppgave med å bekjempe etnisk diskriminering, innførte Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) "forum om etnisk diskriminering". Forumet er en møteplass for statlige aktører for å utveksle beste praksis i kampen mot etnisk diskriminering og rasisme i offentlig sektor. Same- og minoritetspolitisk avdeling i Kommunal- og moderniseringsdepartementet er representert i forumet sammen med seks direktorater fra velferdssektoren og Likestillings- og diskrimineringsombudet.

90. Rådgivende komité merker seg at Handlingsplanen for likestilling og forebygging av etnisk diskriminering fra 2009 inneholdt tiltak som tar tak i den begrensede deltakelsen fra personer som tilhører etniske minoriteter i det offentlige liv, i sentrale og lokale valgte organer, samt i offentlig forvaltning og i politiet. Personer som tilhører nasjonale minoriteter, inkludert kvinner, ble ikke nevnt som spesifikke mål, men var potensielt inkludert på etnisk grunnlag. Med unntak av samene, som er politisk organisert, synes nivået på minoritetsdeltakelsen i det offentlige livet fortsatt å være lavt. Det finnes imidlertid ingen presise data.⁷⁷

91. Rådgivende komité gjentar sin oppfatning, som uttrykt i andre tematiske kommentar fra 2008,⁷⁸ at politisk deltakelse fra minoritetsrepresentanter i relevante beslutningsprosesser er avgjørende for at interessene deres skal bli hørt. Det fremheves også at rekruttering av personer tilhørende nasjonale og etniske minoriteter til offentlig forvaltning, rettshåndhevende organer og domstolene bør fremmes som et middel til å reagere mer effektivt på behovene deres, og for å bekrefte regjeringens åpenhet når det gjelder mangfold i samfunnet. En økt tilstedeværelse av personer som tilhører nasjonale minoriteter i politiets rekker kan ha en positiv innvirkning på viljen til personer som tilhører nasjonale minoriteter, til å oppsøke politiet når de trenger hjelp (se også artikkel 6).

Anbefalinger

92. Rådgivende komité oppfordrer på nytt myndighetene til å øke mulighetene og forbedre mekanismene for personer som tilhører nasjonale minoriteter til å delta i beslutningsprosesser, særlig når tiltak som retter seg mot dem planlegges og gjennomføres. Tilsvarende bør rekrutteringen til administrasjon og politi fremmes, for å sende en klar melding om at mangfold som en integrert del av samfunnet er verdsatt over hele Norge.

---

⁷⁷ Se også Komité for avskaffelse av diskriminering av kvinner, Konkluderende observasjoner – Norge, CEDAW/C/NOR/CO/8, 2012, på www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/co/CEDAW-C-NOR-CO-8.pdf.

⁷⁸ Se ACFC, Andre kommentar om effektiv deltakelse for personer som tilhører nasjonale minoriteter i det kulturelle, sosiale og økonomiske liv og i offentlige anliggender fra 27. februar 2008, ACFC/31/DOC(2008)001, på www.coe.int/minorities.

Effektiv deltakelse i samfunnslivet

Dagens situasjon

93. Myndighetene, uavhengige organer og representanter for nasjonale minoriteter var av den oppfatning at taterne/romanifolket og rom regelmessig opplever diskriminerende holdninger i adgang til arbeid, bolig, campingplasser og restauranter.⁷⁹ Selv om det i tater/romani-miljøet er medlemmer med høye kvalifikasjoner og høy grad av sysselsetting, er det også mange andre som har lavere utdanning og som har vanskeligheter når de forsøker å komme inn på arbeidsmarkedet på grunn av manglende formelle kvalifikasjoner. Mens det tidligere var mindre interesse for formell utdanning, er det nå en økende interesse i gruppen for å få tilgang til formell utdanning og å dra nytte av mekanismer som ville attestere kompetanse og ferdigheter som er oppnådd gjennom praksis.⁸⁰ Situasjonen til rom på arbeidsmarkedet er enda mer kritisk, og det er behov for mer proaktiv innsats som bidrar til å legge til rette for tilgang til formell utdanning. Rådgivende komité forstår imidlertid at det ikke er planlagt noen spesielle tiltak for disse to minoritetsgruppene. Det ble også opplyst at rom møter diskriminerende holdninger når de ser etter bolig. Rådgivende komité merker seg at det ikke er foretatt noen oppfølgende tiltak etter Oslo kommunes handlingsplan fra 2009 i denne sammenhengen. Mangelen på data og forskning på dette problemet hindrer en faktisk forståelse av situasjonen og utarbeidelse av hensiktsmessige tiltak.

Anbefalinger

94. Rådgivende komité anbefaler at myndighetene styrker sin innsats for å lette adgangen til personer som tilhører minoritetene taterne/romanifolket og rom til sysselsetting og lærlingordninger, samt å redusere ulikheter som spesielt rom opplever i tilgangen til bolig, blant annet ved å utføre forskning for å vurdere situasjonen.

Artikkel 17 og 18 i rammekonvensjonen

Bilateralt samarbeid

Dagens situasjon

95. Rådgivende komité noterer med tilfredshet at det finnes en rekke samarbeidsavtaler som skal fremme kulturelt samarbeid og forståelse mellom Norge og nabolandene (for eksempel Norsk–Finsk Kulturfond og Norsk–Finsk arktisk partnerskap). Rådgivende komité ser også med tilfredshet på det grenseoverskridende samarbeidet som involverer personer som tilhører den kvenske minoriteten, organisert av *Kvenlandsforbundet*, med personer som tilhører minoritetene i Norge, Sverige og Finland. Samarbeidet mellom kvenene og Tornedal-finnene i Sverige (også kalt Meänkieli) er spesielt utviklet på grunn av sterke historiske forbindelser og paralleller i kultur og språk. Kulturelt samarbeid i form av prosjekter, festivaler og kontakter mellom kvenene i Norge og minoritetene i nabolandene har også blitt utvidet til å omfatte Norge, Sverige, Finland, Baltikum og Republikken Karelen i Russland.

⁷⁹ I henhold til Likestillings- og diskrimineringsombudets rapport til CERD, er arbeidsledigheten tre ganger høyere for etniske minoriteter, og det er nødvendig med målrettet og systematisk innsats for å forbedre likheten for dem når det gjelder rekruttering, språk, lønn og arbeidsvilkår; n. 17.

⁸⁰ Se Likestillings- og diskrimineringsombudets rapport fra 2015, s. 20-21, n. 47.

Anbefalinger

96. Rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å arbeide for å styrke gode relasjoner i regionen ved å fremme effektiv deltakelse av personer som tilhører nasjonale minoriteter i utviklingen og gjennomføringen av relevante samarbeidsavtaler og ved å støtte grenseoverskridende tiltak mellom nasjonale minoriteter.

III. Konklusjoner

97. Rådgivende komité mener at de nåværende konklusjonene og anbefalingene kan tjene som grunnlag for resolusjonen som skal vedtas av Ministerkomitéen med hensyn til Norges gjennomføring av rammekonvensjonen.

98. Myndighetene er invitert til å ta hensyn til de detaljerte observasjonene og anbefalingene i avsnitt I og II i den fjerde uttalelsen fra rådgivende komité.⁸¹ Spesielt bør de gjennomføre følgende tiltak for å forbedre den videre gjennomføringen av rammekonvensjonen:

Anbefalinger for umiddelbare tiltak:⁸²

- **Å ta tak i problemene som ble identifisert i tater/romaniutvalgets rapport fra 2015 om assimileringsspolitikk overfor minoriteten tatere/romanifolk umiddelbart og på en tilstrekkelig måte ved å gjennomføre effektive tiltak for å gjenoppbygge tillit, blant annet ved å øke bevisstheten om anerkjennelse av det offentliges ansvar; utvide kunnskapen om denne minoriteten og oppmuntre til dialog i samfunnet, med myndighetene og samfunnet som helhet;**
- **Øke innsatsen for å bevare og utvikle den kulturelle identiteten til tatere/romanifolk og rom ved å bekjempe diskriminerende holdninger til deres reisende livsstil og ved å legge til rette for tilgang til utdanning; sørge for at det – når det er mulig – benyttes alternative tiltak til plassering av barn utenfor hjemmet, og at plassering utenfor hjemmet er siste utvei; intensivere innsatsen for å bevare familiebåndene og den kulturelle identiteten til barn som plasseres i fosterfamilier, blant annet gjennom rekruttering av fosterfamilier som tilhører samme minoritet, samt fremme en bred forståelse av romsk kultur i barnevernstjenestene;**
- **Utvikle en omfattende plan med tilstrekkelige ressurser for å revitalisere og fremme det kvenske språket, blant annet gjennom å utvikle språkundervisningen i skolen, lærerutdanning, språksentre og økt tilstedeværelse i media for å sikre at personer som tilhører den kvenske minoriteten, kan opprettholde og utvikle sin kulturelle identitet og bruke språket sitt aktivt i det offentlige rom;**
- **Styrke og finansiere klagemekanismen som følger av reformen av Likestillings- og diskrimineringsombudet i tilstrekkelig grad ved å øke bevisstheten til personer som tilhører nasjonale minoriteter om denne muligheten, gjennom å gi informasjon på andre språk enn norsk.**

Ytterligere anbefalinger⁸³

- **Vurdere alternative metoder for å samle inn disaggregerte, anonyme data om situasjonen til personer som tilhører nasjonale minoriteter for å muliggjøre vedtak og gjennomføring av effektiv politikk for beskyttelse av nasjonale minoriteter.**

---

⁸¹ Det skal settes inn en lenke til uttalelsen i utkastet til resolusjon før den sendes til GR–H.

⁸² Anbefalingene nedenfor står oppført i samme rekkefølge som de tilsvarende artiklene i Rammekonvensjonen.

⁸³ Ibid.

- Sikre at det i framtiden blir viet økt oppmerksomhet til å vedta tiltak som på en effektiv og hensiktsmessig måte retter seg mot behovene til personer som tilhører alle nasjonale minoriteter, og særlig kvinner, innenfor det bredere rammeverket for tiltak som tar sikte på å bekjempe etnisk diskriminering. Videre at disse tiltakene blir tilstrekkelig finansiert og gjennomført på en grundig måte; forbedre kunnskapen om nasjonale minoriteter og kompetansen når det gjelder å håndtere kulturelt mangfold i offentlige tjenester;
- Sikre at eksisterende støtte til kulturaktiviteter for personer som tilhører nasjonale minoriteter administreres på en slik måte at minoritetsinstitusjoner og prosjekter blir bærekraftige. Alle beslutninger på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå bør tas i nært samråd med minoritetsrepresentanter slik at det tas hensyn til deres prioriteringer.
- Fortsette arbeidet med å bekjempe hatefulle ytringer og å fremme toleranse og interkulturell dialog ved effektiv gjennomføring av den kommende strategien for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer, rette strategien mot å bygge tillit mellom nasjonale minoriteter og institusjoner og storsamfunnet, og fortsette å fordømme nedsettende og intolerant språk i offentlig diskurs på det sterkeste; prioritere gjennomføring av tiltak mot hatkriminalitet for å sikre mer effektiv registrering, etterforskning og påtale av påstått hatkriminalitet mot personer som tilhører nasjonale minoriteter; intensivere innsatsen for å øke allmennhetens tillit til politiet;
- Forbedre tilstedeværelsen av TV- og radiosendinger på kvensk signifikant, samt sikre støtte til alle minoriteter for å øke medietilstedeværelsen deres i kringkasting, trykte medier eller nettmedier; følge opp gjennomføringen av eksisterende lovverk om flerspråklige stedsnavnsskilt;
- Forbedre romske barns adgang til utdanning ved å tildele mer økonomiske ressurser for å sikre rom-mentorenes arbeid med sikte på å forbedre koordinasjonen mellom skoler, kommunale veiledningstjenester og familier; ta del i en dialog med minoritetene tatere/romanifolk og rom for å vurdere fleksible og pragmatiske løsninger for å kunne gi undervisning og læring i språkene romani og romanes for de som er interessert;
- Trappe opp innsatsen i samarbeid med nasjonale minoriteter for å sikre at læreplaner, lærebøker og annet undervisningsmateriale gjenspeiler historien og mangfoldet i det norske samfunnet på en hensiktsmessig måte, og at lærere gis tilstrekkelig opplæring for å forbedre deres kunnskap om og undervisning i nasjonale minoriteter;
- Intensivere innsatsen for å utvikle kvensk undervisning og læring ved å utvikle tilbudet om språkreir og tidlig utdanning; tilby undervisning og læringsmuligheter i og på kvensk i skolen på en bredere og mer systematisk måte, inkludert utenfor de tradisjonelle geografiske områdene for å ta hensyn til trender med flytting til bysentre; øke innsatsen for å øke antallet som studerer kvensk i høyere utdanning gjennom økonomiske insentiver;
- Øke mulighetene og mekanismene for personer som tilhører nasjonale minoriteter til å delta i beslutningsprosesser; fremme rekruttering til administrasjon og politi for å sende et klart budskap om at mangfold blir verdsatt over hele Norge.

- Styrke innsatsen for å lette adgangen til personer som tilhører minoritetene tater/romanifolk og rom til muligheter for sysselsetting og lærlingeordninger, samt å redusere ulikheter som spesielt rom opplever i tilgangen til bolig, blant annet ved å gjennomføre forskning for å vurdere situasjonen.